

Izravna inozemna ulaganja kao dio globalizacijskog procesa

Žunić, Sara

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management / Sveučilište u Rijeci, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:191:692626>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of Tourism and Hospitality Management - Repository of students works of the Faculty of Tourism and Hospitality Management](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij

SARA ŽUNIĆ

Izravna inozemna ulaganja kao dio globalizacijskog procesa
Foreign Direct Investment as part of the globalization process

Završni rad

Opatija, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu
Preddiplomski sveučilišni studij
Poslovna ekonomija u turizmu i ugostiteljstvu
Studijski smjer: Menadžment u turizmu

Izravna inozemna ulaganja kao dio globalizacijskog procesa
Foreign Direct Investment as part of the globalization process

Završni rad

Kolegij: **Izravna inozemna ulaganja i
turizam**

Student: **Sara Žunić**

Mentor: **Izv.prof.dr.sc. Maja Nikšić Radić**

Matični broj: **24045/17**

Opatija, rujan 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI | UNIVERSITY OF RIJEKA
FAKULTET ZA MENADŽMENT U TURIZMU I UGOSTITELJSTVU
FACULTY OF TOURISM AND HOSPITALITY MANAGEMENT
OPATIJA, HRVATSKA CROATIA

IZJAVA O AUTORSTVU RADA I O JAVNOJ OBJAVI OBRANJENOG ZAVRŠNOG RADA

Sara Žunić

24045/17

(ime i prezime studenta)

(matični broj studenta)

Izravna inozemna ulaganja kao dio globalizacijskog procesa

Izjavljujem da sam ovaj rad samostalno izradila/o, te da su svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima, bilo da su u pitanju knjige, znanstveni ili stručni članci, Internet stranice, zakoni i sl. u radu jasno označeni kao takvi, te navedeni u popisu literature.

Izjavljujem da kao student–autor završnog rada, dozvoljavam Fakultetu za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci da ga trajno javno objavi i besplatno učini dostupnim javnosti u cjelovitom tekstu u mrežnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci.

U svrhu podržavanja otvorenog pristupa završnim radovima trajno objavljenim u javno dostupnom digitalnom repozitoriju Fakulteta za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Sveučilišta u Rijeci, ovom izjavom dajem neisključivo imovinsko pravo iskorištavanja bez sadržajnog, vremenskog i prostornog mog završnog rada kao autorskog djela pod uvjetima *Creative Commons* licencije CC BY Imenovanje, prema opisu dostupnom na <http://creativecommons.org/licenses/>.

U Opatiji, 10. rujna 2023.

Potpis studenta

Sažetak

Proces globalizacije se odnosi na trenutni i složeni niz promjena koje su svijet pretvorile u međusobno povezano mjesto. Sam proces obuhvaća različite dimenzije, uključujući ekonomsku, političku, društvenu, kulturnu, tehnološku i ekološku. Izravna inozemna ulaganja imaju duboki utjecaj na proces globalizacije te je pokretač i posljedica globalizacije, oblikujući međupovezanost gospodarstva, kultura i društava diljem svijeta. Osnovni cilj rada je prikaz utjecaja izravnih inozemnih ulaganja na globalizacijski proces te je u radu je napravljena analiza izravnih inozemnih ulaganja kroz četiri globalizacijska vala. Osim analize u radu se navode osnovne informacije o globalizaciji i izravnim inozemnim ulaganjima te je također napravljena analiza stranih ulaganja u Hrvatskoj i Europi.

Ključne riječi: izravna inozemna ulaganja; utjecaj izravnih inozemnih ulaganja; globalizacija; globalizacijski valovi;

Sadržaj

UVOD.....	1
1. Osnovne odrednice globalizacije	3
1.1. Nastanak globalizacije	3
1.2. Globalizacijski valovi	4
2. Globalizacijski proces	7
2.1. Ekonomska globalizacija	9
2.1.1. Karakteristike ekonomske globalizacije	9
2.1.2. Liberalizacija trgovine	11
2.2. Pozitivni i negativni učinci globalizacije	16
3. Obilježja izravnih inozemnih ulaganja.....	19
3.1. Vrste izravnih inozemnih ulaganja	20
3.2. Motivi i privlačenje inozemnih izravnih ulaganja	22
4. Utjecaj izravnih inozemnih ulaganja.....	24
4.1. Utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na Europu	24
4.2. Utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na RH	31
5. Analiza izravnih inozemnih ulaganja kroz globalizacijske valove	36
5.1. Prvi globalizacijski val (1870. - 1914.).....	39
5.2. Drugi globalizacijski val (1945. - 1989.)	43
5.3. Treći globalizacijski val (1991. – 2008.)	47
5.4. Četvrti globalizacijski val (2008. -)	61
ZAKLJUČAK.....	70
BIBLIOGRAFIJA.....	73
ILUSTRACIJE.....	75

UVOD

Izravna inozemna ulaganja su ključni element međunarodnog poslovanja i ekonomije te uključuje dugoročni interes i određeni stupanj utjecaja ili kontrole nad poslovanjem stranog poduzeća. Porastom međunarodne trgovine i širenjem multinacionalnih korporacija te značajnim ulaganjem jednih zemalja u druge.

U ovom će se radu testirati hipoteza koliko je značajna uloga tih ulaganja u internacionalizaciji gospodarstva i poslovanja te koliko su ta ulaganja povezana s procesom globalizacije.

U radu je napravljen osvrt na globalizacijski proces i izravna inozemna ulaganja te njihova analiza kroz četiri globalizacijska vala korištenjem grafikona i tablica. Područje istraživanja je ekonomska analitika.

Problem i predmet rada je poveznica između izravnih inozemnih ulaganja i globalizacije, vrste izravnih inozemnih ulaganja te istraživanje aktualnih događaja koji izravno utječu na svjetsku ekonomiju.

Svrha i cilj je ukazati na važnost izravnih inozemnih ulaganja, objasniti ih i analizirati kroz globalizacijske valove te prikazati njihov utjecaj na svjetsku ekonomiju od samih početaka sve do danas.

Prilikom izrade rada korištena je raznovrsna literatura te razni članci na internetskim stranicama. Metode koje su korištene u radu jesu: povijesna metoda, metoda analize i metode indukcije i dedukcije. Najviše korišteni izvori su: OECD; UNCTAD; WTO; HNB; World Bank i STATISTA.

Struktura rada sastavljena je od pet poglavlja u čijem je središtu je analiza izravnih inozemnih ulaganja kroz četiri globalizacijska vala. Prvo poglavlje osim uvoda predstavlja nastanak globalizacije i njene valove do danas. U drugom dijelu uz opise definicija globalizacije, omogućen je osvrt na njene karakteristike te pozitivne i negativne učinke globalizacije. Obilježja izravnih inozemnih ulaganja su opisana u trećem poglavlju kao i vrste i motivi inozemnih ulaganja. Također, napravljena je kratka analiza izravnih inozemnih ulaganja sve do 2022./2023. godine u Europi i Republici Hrvatskoj u četvrtom poglavlju te su

prikazani razni grafikoni istraživanja priljeva i odljeva inozemnih ulaganja po djelatnostima i drugim državama. Peto poglavlje je usredotočeno na analizu izravnih inozemnih ulaganja kroz četiri globalizacijska vala pri čemu se analiziraju priljevi i odljevi inozemnih ulaganja, zalihe priljeva i odljeva kao % ukupnih svjetskih zaliha, migracijska kretanja, izvozna kretanja te vrijednost *greenfield* projekata. Zadnje je zaključak odnosno zaključna razmatranja o odabranoj temi rada.

1. Osnovne odrednice globalizacije

Koncept globalizacije je postao uvelike korišten u raspravama u politici, poslovanju i medijima posljednjih godina. Globalizacija se odnosi na činjenicu da svi sve više živimo u jednom svijetu, tako da pojedinci, grupe i nacije postaju sve više međuovisni. Globalizacija se u tom smislu događa tijekom dugog razdoblja ljudske povijesti.

Osamdesetih godina u doba normaliziranja međunarodnih tenzija i traženja temelja za moguću koegzistenciju dvaju različitih sustava, počelo se pisati o globalnim svjetskim procesima, pokretima, globalnoj ekonomiji i o globalnim međunarodnim odnosima. Složenost pojma, kao i njegovu mogućnost zahvaćanja svjetskih, povezanih i međuovisnih događanja, globalizacija je prihvaćena kao sintagma za ukupni razvoj međunarodnih odnosa. Proces globalizacije često se prikazuje kao ekonomski fenomen u ulozi transnacionalnih korporacija, čije se velike operacije sada protežu preko državnih granica samim time utječući na globalne proizvodne procese i međunarodnu raspodjelu rada. Iako su ekonomske sile sastavni dio globalizacije, bilo bi pogrešno tvrditi da je one same proizvode. Spajanjem političkih, društvenih, kulturnih i ekonomskih čimbenika, stvara suvremenu globalizaciju.

Promatrana gospodarskim kategorijama, globalizacija podrazumijeva pojačano integriranje svijeta i stvaranje procesa u kojem kapital, roba, tehnologije, ideje i ljudi postupno ulaze u operaciju globalnih razmjera. Jednostavnu postavljenu shemu globalnoga ekonomskog djelovanja se drukčije vidi u međunarodnim odnosima, gdje se na polju globalizacije isprepleće velik broj različitih faktora, gdje djeluju domaći i međunarodni subjekti i nastaju mnogobrojni novi učinci, posljedice i novi odnosi.¹

1.1. Nastanak globalizacije

Europska prekomorska ekspanzija rezultirala je kolonizacijom velikih razmjera i izgradnjom države u Novom svijetu. Njihove kolonije bile su samo aneksi matičnih država, a europske zemlje imale pod političkim i gospodarskim nadzorom. U isto vrijeme, moćna kontinentalna carstva su osnovana ili ojačana od strane autohtonih vladara diljem Azije, dok su Europljani ušli u Aziju kao trgovci. Međutim, rana povijest globalizacije ne odnosi se samo

¹ Vukadinović, Radovan; „Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka“: Zagreb, 2001.

na imperijalnu ekspanziju, nego i o nastanku i rastu svjetskog gospodarstva. Dok je trgovina kopnom i morem drevni fenomen, integrirana svjetska tržišta robe, kapitala i rada bila su nepoznata prije sredine 19. stoljeća. Od polovice 19. stoljeća, njihova evolucija i njihov utjecaj na pojedine zemlje i društva je jedan od glavnih čimbenika stvaranja veze diljem zemlje.

U 1860-ima i 1870-ima su određene gospodarske sfere po prvi put pogođene istinski globalnim međuovisnostima. Nakon 1880. godine, globalizacija se počinje baviti političkim razgovorima. Do ovog trenutka nacionalna društva žele obuzdati učinke globalne ekonomske integracije. Izvana se globalna ekonomija percipira kao svjetska politika, kao funkcija nacionalne moći. Ubrzo dolazi do sukoba među "svjetskim silama" koji najavljuju doba ekonomske deglobalizacije, globalnih kriza i svjetskih ratova. Kada to razdoblje završi nakon 1945., namjerno se pokušava uspostaviti bolji svjetski poredak prema dva konkurentna modela u dva konkurentna bloka moći. Kroz ovaj aranžman, uspostavljene su strukture unutar kojih se razvila globalizacija kakvu danas poznajemo i to posebno kroz dekolonizaciju, multinacionalne korporacije, politiku vanjske pomoći, potrošačko društvo i slično.²

Krajem hladnog rata, razvijene zemlje su poduzele veliku globalnu akciju zahvaćanja novih tržišta koja su se iznenada otvorila te je time omogućila novu industrijsku prilagodbu proizvodnje i zahvaćanje velikog dijela nepokrivenih tržišta. S druge strane, zemlje u razvoju su započele svoje procese tranzicije i prilagodbe izazovima svjetskog tržišta.

Primjena informacijske tehnologije, koja je devedesetih godina počela doživljavati snažan uspon, skratila je transportne mogućnosti i otvorila prostor za ubrzani prijenos robe, kapitala i ljudi samim time stvarajući bolje i brže povezivanje različitih dijelova svijeta.³

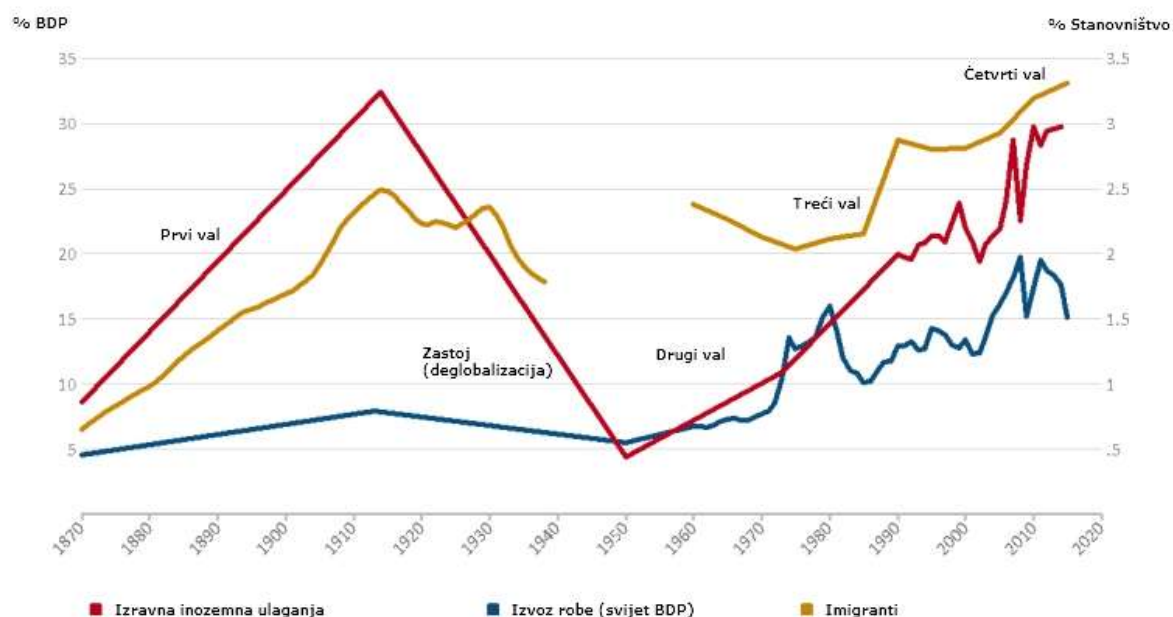
1.2. Globalizacijski valovi

Globalna ekonomska integracija je započela oko 1980. godine te je nastupila kroz međunarodnu razmjenu, migraciju i kapitalne tokove. Prije 1980. godine niti jedan od tih tokova nije bio zadovoljavajući da bi se mogla nazvati globalizacija. Na sljedećem grafikonu 1. mogu se vidjeti četiri globalizacijska vala i spomenute tokove.

² Osterhammel J., Peterson P. N.,; Globalization: A Short History; Princeton University Press, 2021.

³ Vukadinović, Radovan; „Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka“; Zagreb, 2001.

Grafikon 1.: Četiri globalizacijska vala

Izvor: The World Bank 2002., The New Wave of Globalization and Its Economic Effects

Prvi globalizacijski val je započeo 1870. godine i pokrenut je tehnološkim inovacijama, ekonomskom liberalizacijom i političkom otvorenošću koji su omogućili masovnu migraciju iz Europe u SAD tijekom tog razdoblja i trajao je sve do 1914. godine, kad je započeo Prvi svjetski rat kad su svi spomenuti tokovi počeli opadati. Imigranti su naveliko pomogli u širenju ekonomije Novog svijeta ali su stabilnost, kretanje kapitala i tehnološke inovacije omogućili prvi val globalizacije. Nakon početka Prvog svjetskog rata 1914. godine te sve do kraja Drugog svjetskog rata 1945. godine, transportni troškovi su nastavili padati, te su trgovačke barijere porasle. Drugi globalizacijski val je trajao od 1945. godine do 1980. godine. U razdoblju nakon Drugog svjetskog rata nije se smanjila pomorska trgovina. Države su regulirale međunarodnu trgovinu nametanjem carina i drugih propisa, što je omogućilo kontrolu uvoza robe i usluge. Karakteristike drugog globalizacijskog vala uključuje izvoz gotovih proizvoda u druge zemlje, ali i poluproizvodi koji su otpremljeni u drugu zemlju da bi se razvili i prodali kao gotovi proizvodi. Također, niži troškovi i veća fleksibilnost s radnom snagom u zemlji motiviraju tvrtke da se presele drugamo jer su komunikacija i prijevoz jeftiniji. Treći globalizacijski val je počeo 1980. godine te je trajao sve do 2008. godine. Za razliku od prethodna dva vala globalizacije, ovaj se put globalizacija uglavnom širila mirnijim putem, bez uporabe sile. Tokom trećeg vala, omogućio se napredak tehnologije, posebice informacijske i

telekomunikacijske te razvoj i širenje drugih prijevoznih sredstava. Četvrti globalizacijski val je nastupio nakon Svjetske ekonomske krize u 2008. godini kad kriza zahvatila najviše tržišta nekretnina te se širila na bankarski sustav, osiguranje i burze. Posljedice financijske krize su se značajno odrazile na performanse globalnog realnog sektora i oslabila svjetsko gospodarstvo. Četvrti globalizacijski val će se odvijati narednih 15 do 20 godina, gdje je mala vjerojatnost da će izvoz i dalje biti glavni pokretač rasta BDP-a.

2. Globalizacijski proces

Globalizacija je proces koji se odvija preko granica nacionalnih država te ju tvore globalne migracije, komunikacije i informacijsko medijski sustavi, ekološki problemi, masovna globalna kultura, međunarodni kriminal, svjetsko tržište roba i kapitala. Jedan od njegovih učinaka je da promiče i povećava između različitih regijama i stanovništvom diljem svijeta. Može se reći kako je globalizacija proces (ili skupina procesa) koji uključuje transformaciju u prostornoj organizaciji socijalnih odnosa i transakcija – određenih u terminima njihovog opsega, jačine, brzine i utjecaja – generirajući transkontinentalno i međuregionalno kretanje, reže aktivnosti, interakcije i upotrebe moći.⁴

Prema definiciji UNDP-a (United Nations Development Programme), globalizacija je proces koji pokriva međunarodna kretanja roba, kapitala i informacija na jedinstvenom i integriranom globalnom tržištu. Motivi globalne strategije izrađeni su u koordinatama temeljnih ciljeva: stvaranje globalnog tržišta, rast profita, širenje svjetske trgovine i financija, povećana mobilnost faktora proizvodnje i sustizanje razvijenih zemalja putem pravednijeg sudjelovanja u dohotku⁵.

Promicanje ovih ciljeva, koji su usmjereni na napredak, trebaju učiniti proces atraktivnijim i prihvatljivijim u globalnim okvirima. Jedini realan cilj je povećanje profita, gdje su kreatori strategije međunarodne institucije (MMF, Svjetska banka i WTO). Takve međunarodne institucije preuzimaju ulogu neformalne „svjetske vlade“, a pravila su osmišljena s profitnim interesima transnacionalnih korporacija. Gledajući sa takve strane može se reći da globalizacija ima korisne dosege u međunarodnim odnosima, ali naravno nije ista u razvijenim zemljama i u manje razvijenim zemljama i imajući to na umu, može se poći od određenja globalizacije kao prvorazrednoga fenomena koji nosi značajne gospodarske preobrazbe. One se ogledaju u globalizaciji prvorazrednih aktivnosti, stvaranju svjetskoga trgovinskog sustava, u ubrzanom razvoju financijske globalizacije i to u prvom redu na polju razvoja globalne

⁴ <https://elektronickeknjige.com/knjiga/simlesa-drazen/cetvrti-svjetski-rat/globalizacija-i-antiglobalizacija-br-mitovi-i-stvarnost/>, Globalizacija i antiglobalizacija

⁵ Nikolovska, Natalija; „Globalization and economic downfall of countries in transition“; Skopje: Magor, 2002.

razmjene, u svjetskim postavljenim investicijskim aktivnostima i u stalnom jačanju uloge transnacionalnih korporacija.⁶

Globalizacija se može promatrati kroz nekoliko segmenata; političko-pravni, kulturni i ekonomski. Gledano kroz političko-pravni segment sve više nacija se odlučuje pridružiti tako što se obvezuje slijediti određene smjernice, pridržavati određenih normi i poštivati ljudska prava. Neki od bitnih organizacija su Ujedinjeni narodi (UN), Svjetska zdravstvena organizacija (WHO), Organizacija američkih država (OAS), United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF), Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora ili Sjevernoatlantski savez (NATO) te Ured Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice (UNHCR) i slično. Takve organizacije omogućuje zemljama međusobnu suradnju u borbi protiv siromaštva, globalnog zagrijavanja i izgladnelosti. Isto tako zahvaljujući političkoj globalizaciji, stanovništvo se može obratiti međunarodnim tijelima ukoliko im se krše prava.⁷ Drugi segment, točnije kulturni, obuhvaća skup vrijednosti, stavova, ponašanja ljudi i zajednice. Smatra se da globalizacija predstavlja jačanje novih kulturnih granica koje su uzrokovane raspoloživosti nove tehnologije.⁸ Turizam je jedan od ključnih uslužnih djelatnosti na koju je izuzetno utjecala kulturna globalizacija, gdje se povećao broj putovanja. Putovanje više ne predstavlja izazov.

Trgovina koja se odvija na svjetskom tržištu, multinacionalna poduzeća, migracije, transport, znanost, ideje, masovna kultura, zagađivanja, informacijska i komunikacijska tehnologija, sve su to aspekti globalizacije. Jedna od njezinih najvažnijih dimenzija nesumnjivo je ekonomska globalizacija, koja uključuje rast i razvoj transnacionalnih kompanija, kolanje međunarodnog kapitala i povećanje međunarodne trgovine (Miladrović, 2012). Zadnji segment govori nam o smanjenju i ukidanju ograničenja u međunarodnoj razmjeni, što znači da slobodna trgovina se odvija mirnim putem bez gospodarskih i političkih prepreka.

Globalizacija na sigurnosnome planu ima svoju potporu u širenju tehnologije, informacije, gospodarsko-financijskih odnosa i ukupne jače međuovisnosti. Takva povezanost od proizvodnje do načina življenja i zadovoljavanja civilizacijskih potreba može voditi modelu

⁶ Vukadinović, Radovan; „Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka“; Zagreb, 2001.

⁷ <https://hr.economy-pedia.com/11040211-political-globalization>, Politička globalizacija

⁸ <https://hrcak.srce.hr/file/142648>, Ekonomija iskustva kao product kulturne globalizacije

unipolarnoga američkog vodstva (Pax Americana) ili pretvaranju Ujedinjenih naroda u središte globalnog sigurnosnog sustava.

2.1. Ekonomska globalizacija

Ekonomska globalizacija je prirodan proces i proizvod djelovanja tržišnih zakona međunarodnih politika, ustanova, organizacija i transnacionalnih i multinacionalnih kompanija. Cilj ekonomske globalizacije je prihvatiti pravila tržište ekonomije. To je proces povezivanja industrijskih i finansijskih aktivnosti na svjetskom tržištu. Globalizacija gledana sa ekonomskog segmenta, se može protumačiti ekstremnim protokom finansijskih informacija, kapitala, roba i usluga diljem svijeta.

Ekonomsku globalizaciju karakterizira nastajanje međunarodnih granica radi što lakše i brže razmjene proizvoda i usluga. „Sadašnji tok ekonomske globalizacije, ukazuje da se kapital seli u nerazvijena područja, odnosno da bježi iz razvijenih područja izazivajući u njima prije svega socijalne probleme. Zaustavljanje ovog procesa značilo bi prepuštanje nerazvijenih područja njihovoj „sudbini“, što bi, opet, bilo da se ona „zaglave“ u nerazvijenost, bilo da izaberu svoj put razvoja koji bi mogao biti i radikalno drugačiji od zapadnog, značilo prestanak sadašnjeg trenda globalizacije ili bi ona bila ograničena samo na razvijena područja kao neka vrsta mini globalizacije“⁹

2.1.1. Karakteristike ekonomske globalizacije

Kada govorimo o ekonomskoj globalizaciji, važno je spomenuti njezine karakteristike. U osnovne karakteristike globalizacije spadaju; nova tržišta, novi akteri, nova pravila i nove metode komunikacije. Pod nove aktere mogu se spomenuti multinacionalne kompanije koje vladaju svjetskom proizvodnjom i koje u svoje poslovanje uključuje milijune ljudi širom svijeta, te se na takav način gospodarstvo sve više širi. Karakteristike su praćene snažnim procesom globalizacije gdje govori da problemi izlaze u svim državama. U tablici 1. mogu se vidjeti trendovi koji su pridonijeli širenju globalizacije.

⁹ Vuletić V.; Globalizacija-proces ili projekt; Beograd 2003.

Tablica 1.: Karakteristike globalizacije

Nova tržišta	Novi akteri	Nova pravila i norme	Nove metode komunikacije
Razvoj globalnih tržišta usluga-bankarstvo, osiguranje i transport	Multinacionalne kompanije integriraju svoje proizvodne i marketinške aktivnosti i time vladaju proizvodnjom	Proces privatizacije i liberalizacije	Brži i jeftiniji zračni, riječni, pomorski i kopneni transport
Nova financijska tržišta	WTO, MMF, WB	Širenje demokracije - najbolji i najefikasniji politički oblik	Internet, mobilni telefoni
Rast aktivnosti spajanja i preuzimanja	Razvoj mreže međunarodnih nevladinih organizacija	Rast broja konvencija o ljudskim pravilima, te konvencije o globalnoj zaštiti okoline	Elektronska komunikacija koja povezuje ljude širom svijeta
Globalno potrošačko tržište s globalnim brandovima	EU, NAFTA, ASEAN	Multilateralni sporazumi o trgovini, uslugama i investicijama	Kompjuterski dizajn i proizvodnja

Izvor: Rahimić i Podrug, 2013.:prema:UNDP, 1999.

Multinacionalne kompanije su rezultat globalizacije. Zbog globalnih interakcija, oni sada zauzimaju središnju poziciju budući da su odlučili proširiti svoje poslovanje po cijelom svijetu kako bi stekli nova iskustva i suočili se vani s još većom konkurencijom nego do sada. Samim time, mnoge tvrtke poboljšavaju kvalitetu svojih proizvoda zbog oštre konkurencije stranih tvrtki. Strategije multinacionalne kompanije su određivanje uloge i distribucije izravnih inozemnih ulaganja. Izravna inozemna ulaganja su izuzetno koncentrirana u razvijenim industrijskim zemljama i u malom broju brzo razvijajućih industrijskih gospodarstava. Smatra

se da su poduzeća u potrazi za jeftinijim i učinkovitijim proizvodnim lokacijama koje nude najveću i najsigurniji dobit na temelju konkurentskog uspjeha.¹⁰

Globalno tržište je zbog pojave tehnologije učinile svijet „malim selom“. Mnoge su privatizirane tvrtke odlučile istražiti i proširiti tržišta diljem svijeta i podignuti poslovanje na viši nivo zahvaljujući online poslovanju koje se danas odvija pomoću tehnologije. Vanjska trgovina se zbog globalizacije sve brže širi. Zemlja može biti ekonomski stabala jer proizvodi većinu proizvoda u svijetu, ali joj možda nedostaju sirovine te je time prisiljena da uvozi materijale za doradu svojih proizvoda. Nakon što zemlja proizvede proizvode, moraju potražiti tržište za prodaju svojih proizvoda krajnjim potrošačima. Zemlje koje se ne sudjeluju ili se ne bave izvozom i uvozom su obično zaostale u razvoju.

U smanjenju siromaštva, globalizacija igra glavnu ulogu u zemljama u razvoju. Razvijene zemlje su također nekada živjele u siromaštvu, ali su kasnije rasle i sada su potpuno razvijene zbog globalizacije i rasta svoje ekonomije kroz aktivnosti koje su uslijedile kao posljedica globalizacije. Budući da razvijene zemlje imaju dovoljno kapitala, tehnologije i drugih resursa, odlučuju unajmiti radnu snagu iz zemalja u razvoju te im time omogućuju daljnji rast. Isto tako zemlje u razvoju imaju radnu snagu, ali će im treba tehnologija i kapital iz već dobro razvijenih zemalja. Takva vrsta odnosa dovest će do rasta mnogih zemalja i povećanja međuovisnosti.

Zbog globalizacije su mnogi ljudi odlučili ulagati u druge zemlje koje se dobro razvijaju. Takva situacija privlači mnoge ulagače u tu zemlju što također povećava priljev i odljev stranih ulaganja.

2.1.2. Liberalizacija trgovine

Operativna strategija globalizacije je usmjerena na dva segmenta: trgovinsku liberalizaciju i financijsku liberalizaciju. Liberalizacija trgovine je pod opravdanjem Svjetske trgovinske organizacije (WTO) i njen moto je slobodan protok robe, tehnologije, usluga, znanja i ljudi. Temeljni cilj Svjetske trgovinske organizacije je postizanje održivog rasta i razvoja

¹⁰ Hist P., Thompson G.; „Globalizacija - međunarodno gospodarstvo i mogućnosti upravljanja“; Zagreb 2001.

gospodarstva, te opće dobrobiti i liberalnog trgovinskog okruženja, kao i bolje suradnje u vođenju svjetske ekonomske politike (MVEP, 2016.).

Svjetska trgovinska organizacija se temelji na multilateralnim i plilateralnim sporazumima. Multilateralni sporazumi obuhvaćaju; Opći sporazum o carinama i trgovini (GATT), Opći sporazum o trgovini uslugama (GATS) i Trgovinski aspekti prava na intelektualno vlasništvo (TRIPS).¹¹ Multilateralni sporazumi su sporazumi o prekograničnim ulaganjima. To je izraz neoliberalne slobodne globalizacije kroz neograničeno otvaranje tržišta prema stranim investitorima i kroz sprječavanje zaštite ulaganja u smislu zabrane.

Mnoge su zemlje prepoznale važnost promicanja međunarodne trgovine kroz trgovinsku liberalizaciju. Poslijeratna liberalizacija dovela je do rasta svjetske trgovine, što je zauzvrat potaknulo izravna strana ulaganja (FDI) i pridonijelo gospodarskom rastu. Od 1950., svjetska trgovina porasla je preko dvadeset puta. Organizacije poput Općeg sporazuma o carinama i trgovini (GATT) i kasnije Svjetske trgovinske organizacije (WTO) osnovane su kako bi osigurale institucionalni okvir za sustav prava i obveza za trgovinu robom i uslugama između njih.

GATS predstavlja multilateralni sporazum kojega čini skup obvezujućih pravila koja se odnose na liberalizaciju trgovine uslugama. Ugovor je stvoren kako bi se multilateralni trgovinski sustav proširio na sektor usluga, na isti način na koji GATT predviđa takav sustav za trgovinu robom. Opći sporazum o trgovini uslugama razlikuje četiri načina pružanja usluga; prekogranična trgovina, potrošnja u inozemstvu, komercijalna prisutnost i prisutnost fizičkih osoba. Prekogranična opskrba je definirana tako da pokriva protok usluga s područja jedne članice na područje druge članice. Potrošnja u inozemstvu odnosi se na situacije u kojima korisnik usluge (npr. turist) prelazi na teritorij druge članice kako bi dobio uslugu. Komercijalna prisutnost podrazumijeva da pružatelj usluga jedne članice uspostavlja teritorijalnu prisutnost kroz vlasništvo ili zakup prostora, na teritoriju druge članice radi pružanja usluge (npr. domaće podružnice stranih osiguravajućih društava ili hotelski lanci). Zadnji način pružanja usluga je prisutnost fizičkih osoba koji se sastoji od osoba jedne članice koje ulaze u područje druge članice radi pružanja usluge (npr. računovođe, liječnici i slično).

¹¹ Galović, Tomislav; „Putevima krupnog kapitala i globalizacije“; Znanstvena knjiga – Prvo izdanje; Zagreb, 2017. (datum preuzimanja; 5.5.2023.)

Međutim, članice ostaju slobodne provoditi mjere u vezi s državljanstvom, prebivalištem ili pristupom tržištu rada na trajnoj osnovi.

TRIPS je međunarodni sporazum između zemalja članica Svjetske trgovine. Sporazum je usmjeren na usklađivanje zakona i propisa koji se odnose na intelektualno vlasništvo diljem svijeta. Sporazum ostvaruje ovaj motiv postavljanjem minimalnih standarda za zaštitu različitih oblika intelektualnog vlasništva. Države koje su potpisale TRIPS sporazum, moraju se pridržavati ovih minimalnih standarda u svojim nacionalnim zakonima koji se odnose na intelektualno vlasništvo. TRIPS postavlja minimalne standarde koji se odnose na dodjelu prava vlasniku intelektualnog vlasništva, zahtjeve za provedbu u nacionalnim zakonima i rješavanje sporova za one čija su prava intelektualnog vlasništva povrijeđena. Pokrivenost sporazuma obuhvaća različita područja uključujući patente, zaštitni znakovi, autorska prava, zemljopisne oznake, industrijski dizajn i slično. Cilj sporazuma je osigurati zaštitu i provedbu prava intelektualnog vlasništva kako bi se doprinijelo promicanju tehnološke inovacije, prijenos i širenje tehnologije na korist proizvođača i korisnika tehnoloških saznanja na način koji doprinosi društvenom i gospodarskom blagostanju i uravnoteživanju prava i obveza.¹²

Na sljedećoj tablici 2., mogu se vidjeti poslijeratne ekonomske institucije koje su nastale i njihove osnovne funkcije.

Tablica 2.: Poslijeratne ekonomske institucije

Institucija	Godina osnivanja	Zapovjedništvo	Funkcija
IMF (MMF)	1944.	Washington, DC	Poticanje globalne monetarne suradnje
			Osiguranje financijske stabilnosti
			Olakšanje međunarodne trgovine
			Promicanje visoke zaposlenosti i gospodarski rast
			Smanjenje siromaštva u cijelom svijetu

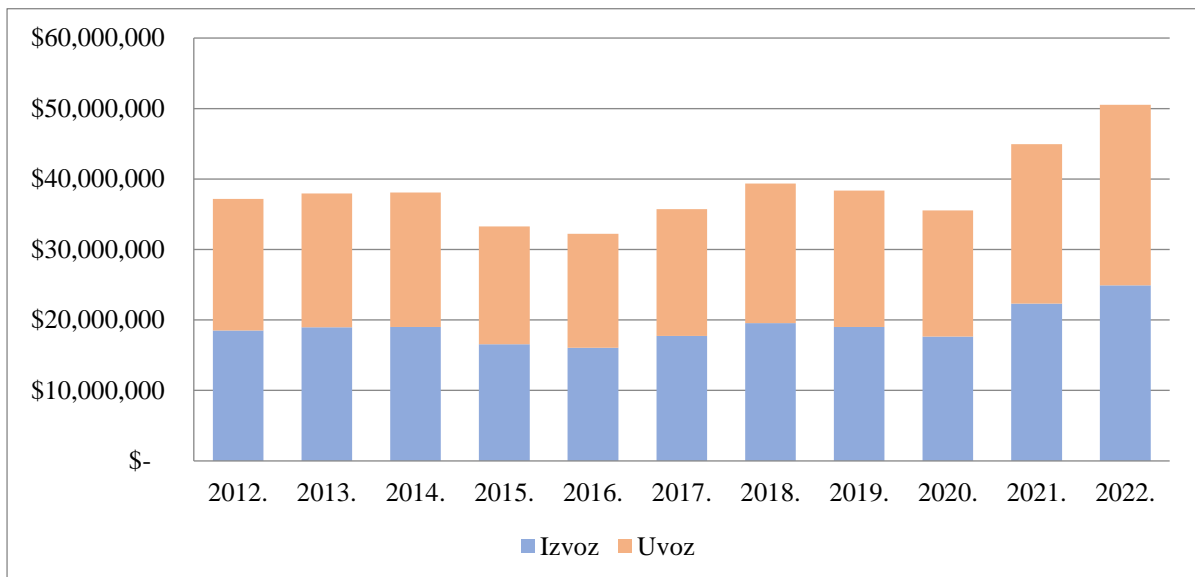
¹² https://www.dziv.hr/files/File/zakonodavstvo/medjunarodni/WTO_TRIPS.pdf

Svjetska banka	1944.	Washington, DC	Pružiti financijsku i tehničku pomoć zemljama u razvoju diljem svijeta
GATT	1948.	Geneva	Promicati međunarodnu trgovinu smanjenjem ili uklanjanjem trgovinskih prepreka kao što su carine ili kvote
WTO	1995.	Geneva	Liberalizirati trgovinu Rješavati trgovinske sporove

Izvor: Izradila studentica

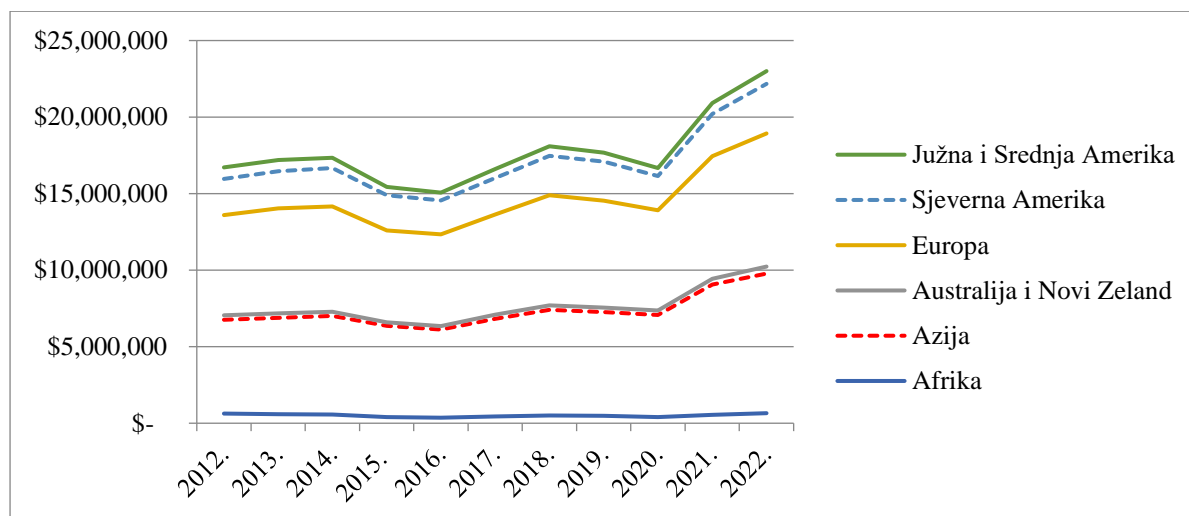
Primjer međunarodne trgovine može se vidjeti u grafikonu 2., gdje prikazuje uvoz i izvoz robe u razdoblju od 2012. godine do 2021. godine, te promatrajući grafikon možemo zaključiti da se više robe uvozi nego izvozi. U grafikonu 3., može se vidjeti izvoz robe po kontinentima u razdoblju od 2012. do 2021. godine, dok u grafikonu 4. se može vidjeti uvoz robe po kontinentima u istom razdoblju. Promatrajući grafikone, može se zaključiti da Amerika i Europa najviše uvoze i izvoze robu.

Grafikon 2.: Međunarodna trgovina u milijunima USD, 2012. - 2021.

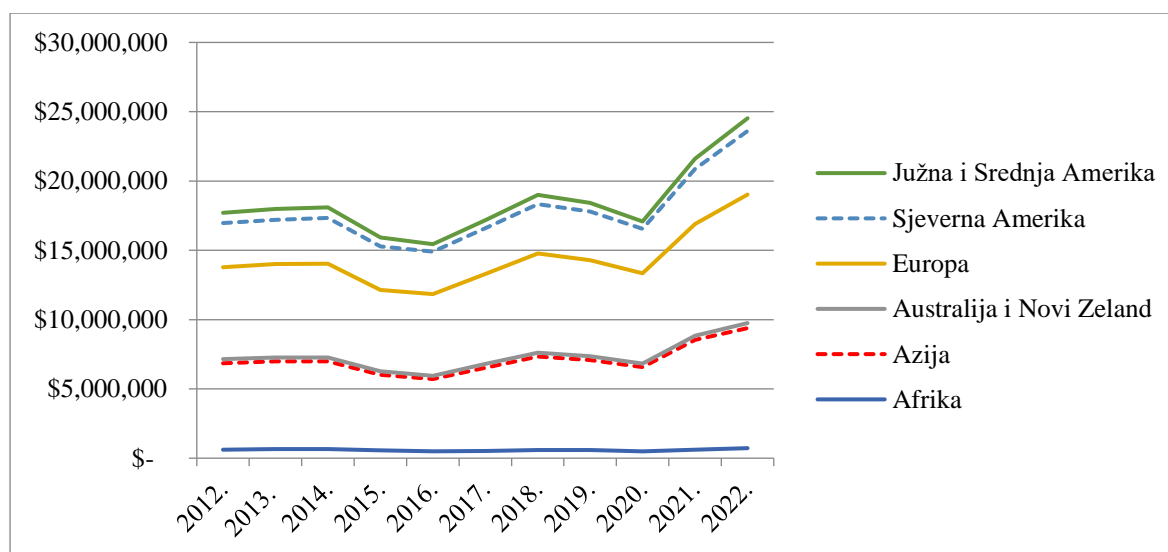
Izvor: Izradila studentica prema podacima iz WTO-a

Grafikon 3.: Međunarodna trgovina po kontinentima u milijunima USD, 2012. - 2022. (izvoz)

Izvor: Izradila studentica prema podacima iz WTO-a

Grafikon 4.: Međunarodna trgovina po kontinentima u milijunima USD, 2012. - 2022. (uvoz)

Izvor: Izradila studentica prema podacima iz WTO-a

Promatrajući grafikone može se primijetiti značajan pad u 2016. i 2020. godini. U 2016. godini, zbog pada sirove nafte ispod 27 \$ po barelu, svjetska robna razmjena je zabilježila najnižu stopu rasta u obujmu od financijske krize u 2008. godini s porastom samo za 1,3%, mjereno prosjekom izvoza i uvoza. Godina 2020., obilježena je jednim od najvećih smanjenja obujma trgovine i proizvodnje od Drugog svjetskog rata. Pad svjetske industrijske proizvodnje

i robne razmjene u prvoj polovici 2020. godine bio je sličnog pada kao i od globalne financijske krize.¹³

2.2. Pozitivni i negativni učinci globalizacije

Globalizacija se sastoji od nastojanja da se svijet približi ljudima, ona je okupljena i bila je poput malog sela u kojem ljudi mogu dobiti što god žele u najkraćem mogućem vremenu (Levitt, 1993.). Znanstvene inovacije učinile su da mnoge stvari kruže cijelim svijetom. Gospodarstva većine zemalja uvelike su napredovala zahvaljujući izumljenim tehnologijama. U sadašnjem svijetu, posao se može osigurati u bilo kojem dijelu svijeta sve dok postoje telefoni i Interneti kojima ljudi mogu pristupiti kad god žele. Globalizacija uključuje mnoge čimbenike koji su spojeni kako bi globalizacija postala stvarna (Hirst, Thompson & Bromley, 2015). U sljedećoj tablici 3. je prikazan shematski prikaz negativnih i pozitivnih učinka globalizacije.

Tablica 3.: Pozitivni i negativni učinci globalizacije

Pozitivni učinci globalizacije
<ul style="list-style-type: none">• međunarodna trgovina - brži gospodarski razvoj• povećanje zaposlenosti u nerazvijenim zemljama• poboljšana zdravstvena zaštita• razvoj znanosti, tehnologije, medicine obrazovanja• povećanje svjetske proizvodnje i izravnih inozemnih ulaganja• širenje ekološke svijesti• povećanje ljudskih prava, sloboda i jednakosti• integracija različitih kultura
Negativni učinci globalizacije
<ul style="list-style-type: none">• povećanje međunarodnog kriminala - liberalizacija tržišta• širenje zaraznih bolesti• siromaštvo• ratovi i terorizam• iscrpljivanje resursa i onečišćenje atmosfere• tehnološki razvoj smanjuje potrebu za radnom snagom• depopulacija u razvijenim zemljama• demografska i gospodarska polarizacija svijeta

Izvor: Izradila studentica

¹³ <https://blogs.lse.ac.uk/businessreview/2021/11/01/what-happened-to-world-trade-under-covid-19/>

Zahvaljujući dostupnošću brzih prijevoznih sredstava moguće je dovesti pojedinca da stigne na odredište u najkraćem mogućem vremenu, na primjer, pojedinac može odlučiti doručkovati u Madridu dok je proveo noć u Londonu, on/ona može odlučiti ručati u Njemačkoj i konačno večerati u Južnoj Africi. Samim time brza prijevozna sredstva su omogućila putovanja još lakšim.

Globalizacija je natjerala tvrtke da otvore mnoga poduzeća diljem svijeta zahvaljujući tehnologiji, koja je to olakšala. Zbog interakcija, mnogi su ljudi komunicirali i došli do novih ideja i tehnologija koje su proslijeđene i prenesene u zemlje koje rastu. Globalizacija je stvorila komunikaciju na globalnoj razini kako bi bila učinkovitija u smislu proizvodnje i marketinga, što je dovelo do uvođenja valuta koje se koriste svugdje u svijetu, što je omogućilo globalnom učinkovitom poslovanju. To je također dovelo do interakcije i miješanja ljudi, čineći da se različite kulture ljudi rašire po cijelom svijetu. S druge strane, globalizacija je dovela do porasta kriminalnih aktivnosti u cijelom svijetu. Neki su ljudi ostali bez posla zbog uvođenja novih tehnologija koje zamjenjuju ljudsku snagu.

Gledajući učinak globalizacije na svjetsku trgovinu, a i trgovinu u zemljama u razvoju, sasvim je očito da se povećava gospodarski rast. Jedan od naglasaka globalizacije je da zemlje članice trebaju otvoriti svoja tržišta kako bi osigurale otvorenu trgovinu bez ograničenja. U tom smislu, liberalizacija trgovine dovela bi do uklanjanja svih ograničenja, uzrokujući da neograničene snage potražnje i ponude usmjeravaju kretanje i zamjenu faktora proizvodnje, što dovodi do učinkovitog ulaganja proizvođača. Osim toga, globalizacija dovodi do globalne konkurencije, osiguravajući poboljšanje kreativnih sposobnosti i inovativnih sposobnosti. Natjecanje između proizvođača robe osigurava kvalitetu proizvoda i usluga po sniženim cijenama, što dovodi do specijalizacije i učinkovitosti. Drugi pozitivni učinci globalizacije bi bila povećanje suradnje između vlada i sposobnost rada s boljim fokusom za postizanje zajedničkih ciljeva.

Zbog globalizacije i njezine intenzivne razmjene dobara, ljudi i okoliš često trpe. Ako tvrtka odluči preseliti proizvodnju u ekonomsku zaostalu zemlju, ljudi u industrijaliziranim zemljama gube svoj posao. U isto vrijeme, ekonomski zaostalim zemljama, otvaraju se nove prilike za posao domaćim stanovnicima. Mnogi ljudi u ovim zemljama rade za svaki mali novac, u usporedbi s onima u industrijaliziranim zemljama. Zbog takve situacije, često ljudi

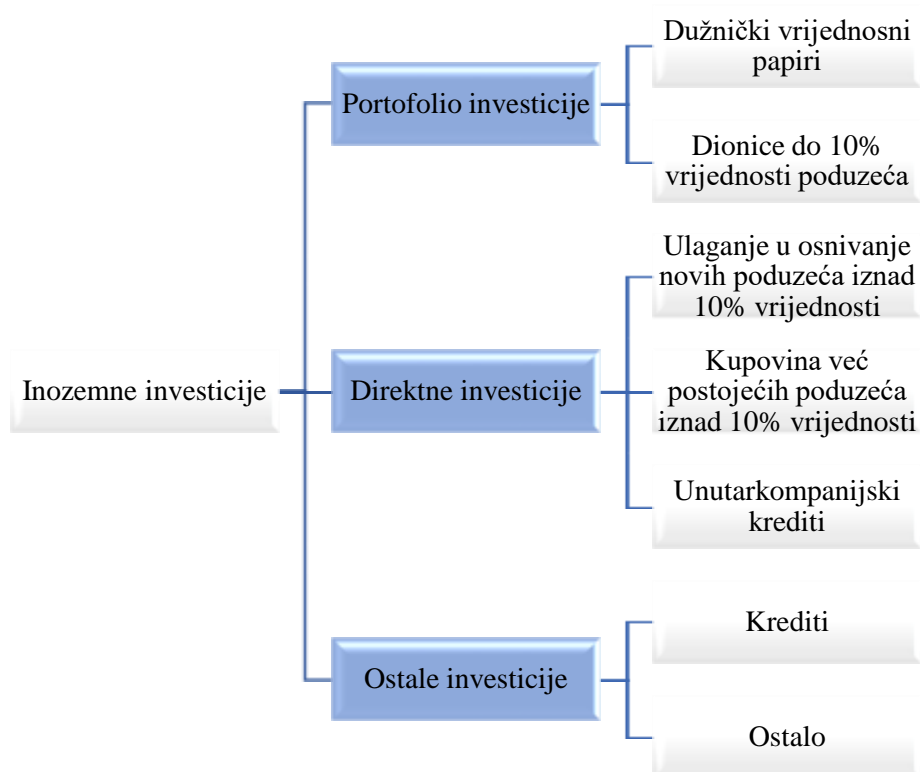
ostaju siromašni i češće nemaju socijalno ili zdravstveno osiguranje. Daljnji nedostatak globalizacije su ekološki problemi, kao što su klimatske promjene. Upotreba zrakoplova, brodova i kamiona za prijevoz robe preko međunarodnih granica u stalnom je porastu te time uzrokuje više ugljičnog dioksida koji ispušta u zrak, što je glavni uzrok globalnog zatopljenja.

Postoje mnoge strane globalizacije koje utječu na gotovo sve aspekte života zbog čega će pozitivni i negativni učinci i dalje rasti. Ono što je važno je shvatiti da sama globalizacija nije ni loša ni dobra, nego ovisi o tome kako će se ljudi nositi sa svim novim mogućnostima u budućnosti.

3. Obilježja izravnih inozemnih ulaganja

Inozemne investicije se dijele na direktne inozemne investicije, portfolio inozemne investicije i ostale inozemne investicije, ali najvažniju ulogu u internacionalizaciji proizvodnje imaju direktne inozemne investicije te njihovu podjelu se može viditi u sljedećem grafikonu 5.

Grafikon 5.: Vrste inozemnih investicija

Izvor: Izradila studentica

Inozemna ulaganja u najširem smislu, podrazumijevaju sve vrste ulaganja inozemnih pravnih i fizičkih osoba u gospodarske djelatnosti neke zemlje. Prema definiciji Međunarodnog monetarnog fonda, inozemno izravno ulaganje je dugotrajnog ulaganje koje se događa kada inozemni ulagač posjeduje 10% ili više vlasničkog udjela. Dva su osobito važna elementa navedene definicije. Prvi element odnosi se na dugotrajni interes inozemnih ulagača, točnije na dugotrajni odnos inozemnog ulagača i domaćeg subjekta, dok drugi element odnosi se na posjedovanje najmanje 10% običnih dionica domaćeg gospodarskog subjekta koje ulagaču daje pravo glasa (Grgić, et al., 2012).

Dva najznačajnija pokazatelja izravnih inozemnih ulaganja su tokovi i portfelj. Tokovi izravnih inozemnih ulaganja obuhvaćaju priljev ili odljev kapitala izravnog inozemnog ulagača i podružnice u inozemstvo, dok portfelj predstavlja vrijednost udjela kapitala i rezervi od strane matičnog poduzeća plus neto zaduženost pridruženog društva ili ovisnog društva matičnoj tvrtki. Prema usmjerenosti, tokovi izravnih inozemnih ulaganja organizirani su prema smjeru ulaganja koje izvješćuje prema unutarnjem ili vanjskom tj. priljevima i odljevima. Priljevi (*inward* FDI) su izravna inozemna ulaganja koja ulaze u zemlju, odljevi (*outward* FDI) su izravna inozemna ulaganja u inozemstvo.

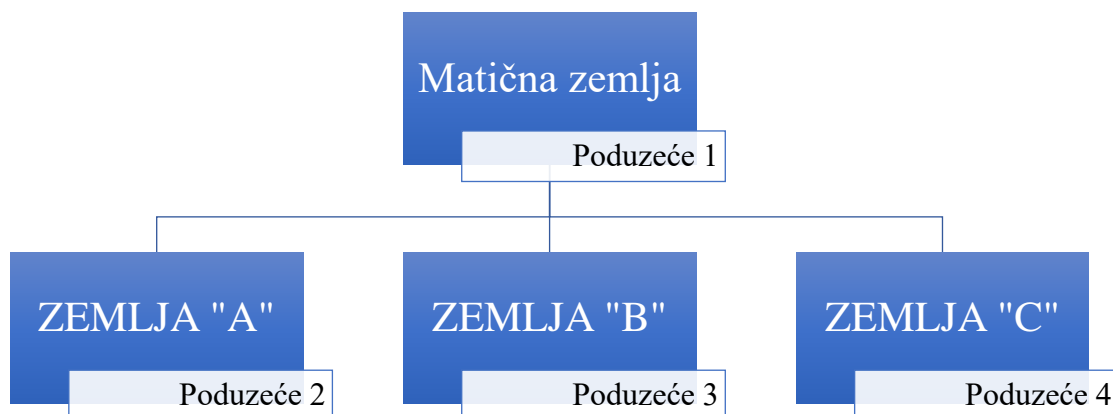
Inozemna izravna ulaganja predstavljaju tijekove kapitala iz matične kompanije zemlje podrijetla prema poduzeću primatelja smještenome u inozemstvu, izvan zemlje podrijetla. Struktura tih ulaganja odnosi se na tri dijela (Grgić, et al., 2012): vlasnički kapital (inicijalno ulaganja prema poduzeću u inozemstvu), unutar kompanijski zajmovi (zajam prema inozemnom poduzeću od strane matične kompanije) i reinvestirane zarade ili zadržana dobit (dio zarade koji se ne isplaćuje dioničarima nego je usmjerena na povećanju proizvodnog kapaciteta poduzeća).

Ta novčana ulaganja mogu biti već na postojeća poduzeća (*brownfield* investicije) ili osnivanje novog poduzeća (*greenfield* investicije). Glavne značajke FDI u odnosu na ostale međunarodne tijekove kapitala proizlaze iz: niskog stupnja volatilnosti, udjela u vlasništvu, ponašanja na financijskim tržištima i utjecaja na platnu bilancu (Grgić, et al., 2012). Još jedno posebno obilježje je to da se mogu financirati iz zadržanih dobiti.

3.1. Vrste izravnih inozemnih ulaganja

Vrste izravnih inozemnih ulaganja moguće je podijeliti na horizontalne investicije i vertikalne investicije. Investicije u inozemstvu radi osnivanja novog ili kupnje postojećeg poduzeća koje će replicirati cjelokupnu postojeću proizvodnju investitora nazivaju se horizontalne investicije. Najveći motiv takvih investicija je direktna prisutnost na inozemnom tržištu, zaobilazanje carinskih i drugih davanja te transportni troškovi koji mogu značajno utjecati na konačnu cijenu.

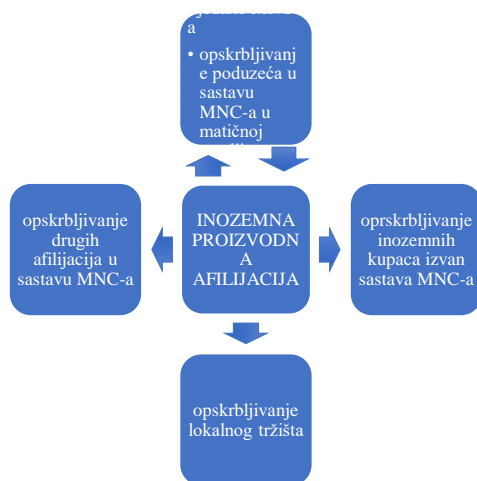
Grafikon 6.: Horizontalne investicije

Izvor: Pavlović D., Inozemne direktne investicije u međunarodnoj trgovini

Vertikalne investicije predstavljaju investiranje u inozemstvu u svrhu osnivanja ili kupnje poduzeća koje će proizvoditi dio ili dijelove određenog kompleksnog proizvoda. Multinacionalne kompanije poduzimaju vertikalni tip investiranja radi pojedine faze proizvodnog procesa premjestile na lokacije na kojima su proizvodni faktori jeftiniji ili dostupniji. Kod vertikalnih investicija se uglavnom radi o složenijim tehničkim proizvodima poput transportnih sredstava, kompjutera i elektroničkih uređaja.

Grafikon 7.: Vertikalne investicije

Izvor: Pavlović D., Inozemne direktne investicije u međunarodnoj trgovini

Kod vertikalnih investicija se najčešće poduzimaju zbog smanjenja troškova dok se horizontalne investicije najčešće poduzimaju zbog širenja tržišta.

3.2. Motivi i privlačenje inozemnih izravnih ulaganja

Izravna inozemna ulaganja su prije svega motivirani izbjegavanjem domaćih poreza i troškova te mogu poslužiti brojnim strateškim ciljevima, kako bi se prodrlo na inozemna tržišta do koje se lakše dopire preko podružnice u zemlji odredišta. Resursno izravna ulaganja omogućuju pristup različitim resursima kao što je pristup sirovinama, jeftinoj radnoj snazi, tehnologiji ili drugim čimbenicima. Strateški motiv može biti i supstitucija izvoza jer se pokušavaju izbjeći carinske zapreke.¹⁴

Koristi od izravnih inozemnih ulaganja može se vidjeti kroz različite pozitivne utjecaje. Djelovanje multinacionalne kompanije na lokalnom tržištu i stvaranje dobiti je jedan oblik koristi jer osigurava znatne priljeve u državni proračun. Izravna inozemna ulaganja predstavljaju stabilan oblik priljeva inozemnoga kapitala.

Da bi zemlja uopće mogla razmišljati o privlačenju stranih investicija, odnosno sa da bi se mogla upustiti u natjecanje s konkurentima, treba udovoljiti nekim kriterijima koji su osnovni preduvjeti privlačenja stranih investicija (Bilas & Franc, 2006): politička stabilnost (dugoročno orijentirani kapital), stabilnost nacionalne ekonomije, povoljno poslovno okruženje te infrastrukturna izgrađenost (otvoreno, liberalizirano tržište s izgrađenim tržišnim institucijama koje osiguravaju slobodnu tržišnu utakmicu) (Bilas & Franc, 2006).

Ovisno o motivima ulagača, inozemna izravna ulaganja mogu se podijeliti u nekoliko skupina (Franc & Petras, 2021): resursno usmjerena ulaganja, ulaganja zbog osvajanja novih tržišta (engl. *market-seeking*), ulaganja usmjerena poboljšanju učinkovitosti te strateški usmjerena ulaganja su ulaganja kojima je svrha ostvarenje strateških ciljeva i prednosti.

Kako bi zemlja privukla inozemne ulagače potrebne su politike privlačenja koje uključuju programe unaprjeđivanja vještina domaće radne snage i stvaranja mogućnosti iskorištavanja koristi od porasta konkurencije (Grgić, et al., 2012).

Dodatan aspekt privlačenja stranih ulaganja je analiza veličine ulagačkog projekta, odnosno procjena da li se radi o velikom ili malom projektu (Grgić, et al., 2012).

¹⁴ Grgić M., Bilas V., Franc S.: Inozemna ulaganja i ekonomski razvoj, Zagreb 2012.

Upućuju na činjenicu da struktura sektora u koje se ulaže, nedvojbeno utječe na izvozni potencijal zemlje primatelja ulaganja (Jošić, M., 2008)

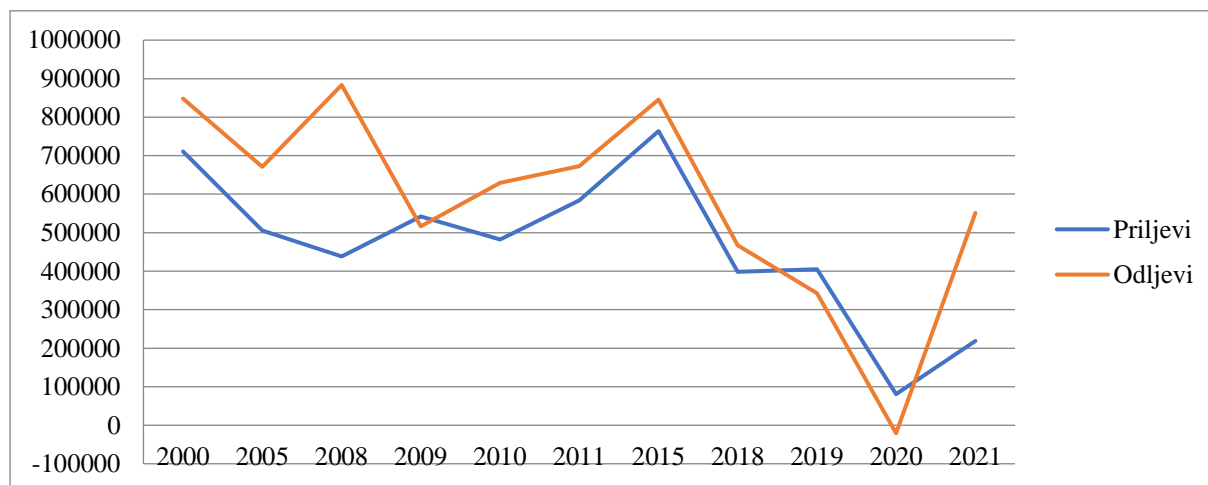
4. Utjecaj izravnih inozemnih ulaganja

U zemljama u razvoju izravna strana ulaganja smatraju se glavnim pitanjem gospodarskog rasta. Utječe na gospodarski rast poticanjem domaćih ulaganja, povećanjem stvaranja ljudskog kapitala i pomaganjem prijenosa tehnologije u zemljama u razvoju. Izravna inozemna ulaganja se smatraju faktorom ubrzanja rasta koji je posljednjih godina dobio pretjeranu pozornost u razvijenim zemljama, čak i u zemljama u razvoju i manje razvijenim zemljama te da imaju veću važnost u zatvorenom gospodarstvu. Izravna inozemna ulaganja koristi i ekonomija u pogledu tehnologije, kvalificirane radne snage i prijenosa vještina u zemlje u razvoju te su postali važan način ulaganja u one zemlje koje su se razvijale u posljednjih nekoliko desetljeća te je poznat kao glavni način stvaranja kapitala u tim gospodarstvima. Uloga izravnih inozemnih ulaganja prepoznata je kao pokretač rasta u gospodarstvima u razvoju.

4.1. Utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na Europu

Liberalizacija kretanja kapitala u EU je omogućila sve veće priljeve i odljeve izravnih inozemnih ulaganja tako da je Europska unija najveći ulagač na svijetu i posjeduje trećinu svjetskih zaliha inozemnih ulaganja.¹⁵ U nazad nekoliko godina tijekom izravnih inozemnih ulaganja u Europi se značajno promijenilo te zemlje čija su gospodarstva u usponu su sve aktivnija. Najveća ulaganja ulaze u sektore tehnologije koja su obično putem poduzeća u državnom vlasništvu. Izravna inozemna ulaganja u Europi predstavljaju značajan dio globalnih ekonomskih aktivnosti. Europa privlači velike količine stranih investicija zbog svoje razvijene infrastrukture, tržište rada, političke stabilnosti i drugih faktora. Neke od zemalja koje privlače značajna izravna inozemna ulaganja su Velika Britanija, Njemačka, Francuska, Nizozemska i Španjolska. Navedene zemlje imaju snažna gospodarstva i poslovno okruženje. U sljedećem grafikonu 8., prikazan je tijekom priljeva i odljeva izravnih inozemnih ulaganja u Europi 2000. do 2021. godine.

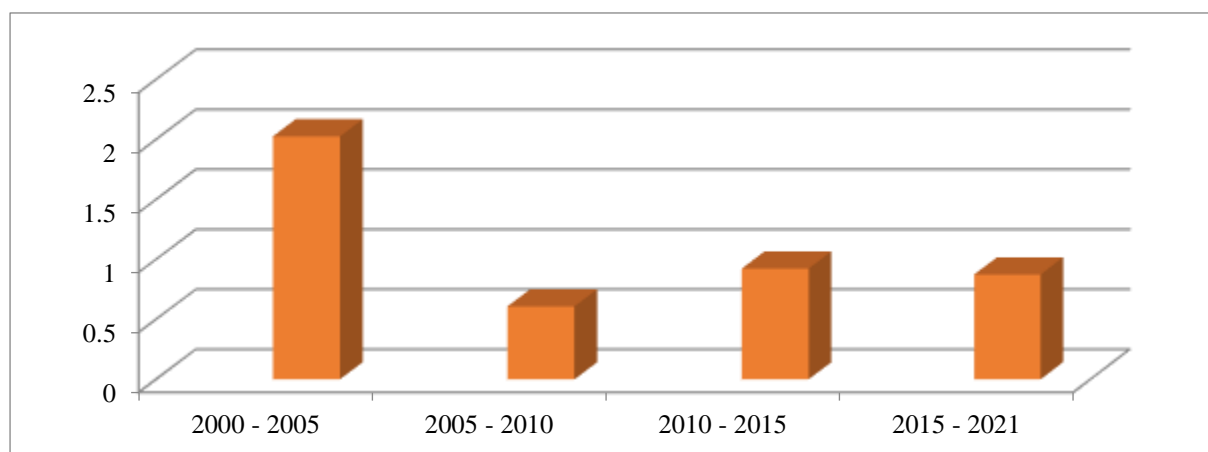
Grafikon 8.: Tijekovi izravnih inozemnih ulaganja u Europi, 2000.-2021.

Izvor: Izradila studentica prema UNCTAD baza podataka

Nakon Svjetske ekonomske krize 2008. godine bilježi se blagi pad priljeva kao i odljeva izravnih inozemnih ulaganja kao što se može primijetiti na grafikonu 8. te veći porast se može primijetiti u 2015. godini, gdje je Nizozemska i Irska su najveći primatelji i davatelji izravnih inozemnih ulaganja među zemljama Europske unije, dok su Estonija, Latvija i Hrvatska imale najmanje priljeve i odljeve. Isto tako je došlo do pada BDP-a u Europi što se može primijetiti na grafikonu 9. Zbog pandemije COVID-19, Europa kao i ostatak svijeta u 2020. godini bilježi drastičan pad priljeva i odljeva izravnih inozemnih ulaganja.

Grafikon 9.: BDP u Europi, 2000. – 2021.

Izvor: Izradila studentica prema UNCTAD podacima

Gledajući BDP u Europi, najveći primatelji su Njemačka, Francuska, Španjolska, Velika Britanija i Italija sa 50% ulaganja u razdoblju od 2000. godine do 2015. godine. Također i države kao što su Poljska, Švedska, Belgija, Švicarska, Luksemburg i Rumunjska su sve veći primatelji inozemnih ulaganja. Promatrajući njihovu ekonomsku veličinu, gospodarstva koja imaju manji BDP privlače više inozemnih ulaganja od zemalja sa većim BDP-om.

Najvažniji inozemni ulagači u zemlje Europske unije, a i primatelji ulaganja od strane iste su SAD, Švicarska, Kanada, Brazil, Singapur, Hong Kong, Rusija, Japan, Australija i Južna Afrika te se može vidjeti na sljedećoj tablici 4.. Zemlje u kojima Europska unija ima najviše zaliha inozemnih ulaganja su SAD, Švicarska i Kanada.

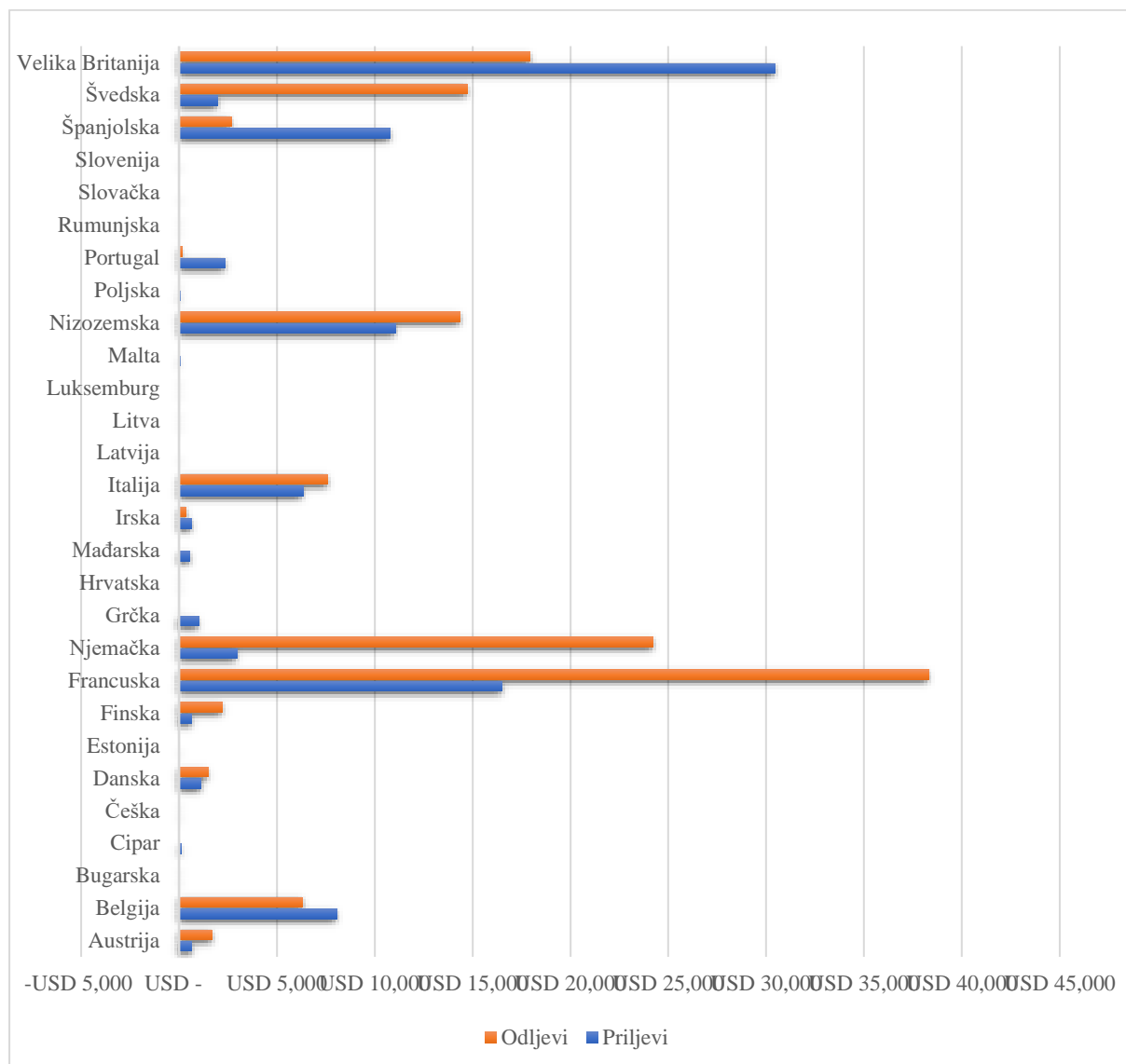
Tablica 4.: EU priljevi i odljevi inozemnih ulaganja, u mlrd. EUR, 2008. – 2010.

	odljevi				priljevi			
	2008.	2009.	2010.	% promjena 2008. - 2010.	2008.	2009.	2010.	% promjena 2008. - 2010.
<i>EU</i>	<i>3.321</i>	<i>3.362</i>	<i>4.152</i>	<i>25,0%</i>	<i>2.496</i>	<i>2.658</i>	<i>2.964</i>	<i>18,8%</i>
SAD	1.079	1.130	1.195	10,7%	1.005	1.060	1.201	19,5%
Švicarska	463	513	563	21,5%	304	331	365	20,4%
Kanada	142	160	197	39,1%	113	125	143	26,9%
Brazil	109	136	188	73,0%	52	56	68	29,1%
Singapur	91	99	122	34,8%	41	50	67	63,9%
Rusija	89	97	120	34,7%	30	39	42	40,2%
Australija	76	79	113	48,0%	22	30	30	36,4%
Hong Kong	90	89	109	21,2%	26	28	42	61,9%
Japan	80	83	94	17,7%	122	124	129	5,8%
Južna Afrika	55	78	92	67,8%	7	6	7	5,5%

Izvor: Izradila studentica prema Eurostat podacima

U sljedećim grafikonima su prikazani tijekovi izravnih inozemnih ulaganja po desetljećima od 1990. do 2020. godine. Velika Britanija je najveći primatelj i davatelj izravnih ulaganja među zemljama Europske unije, dok je Malta imala najmanje priljeve u posljednjih dvadeset godina, što se može primijetiti u sljedećim grafikonima.

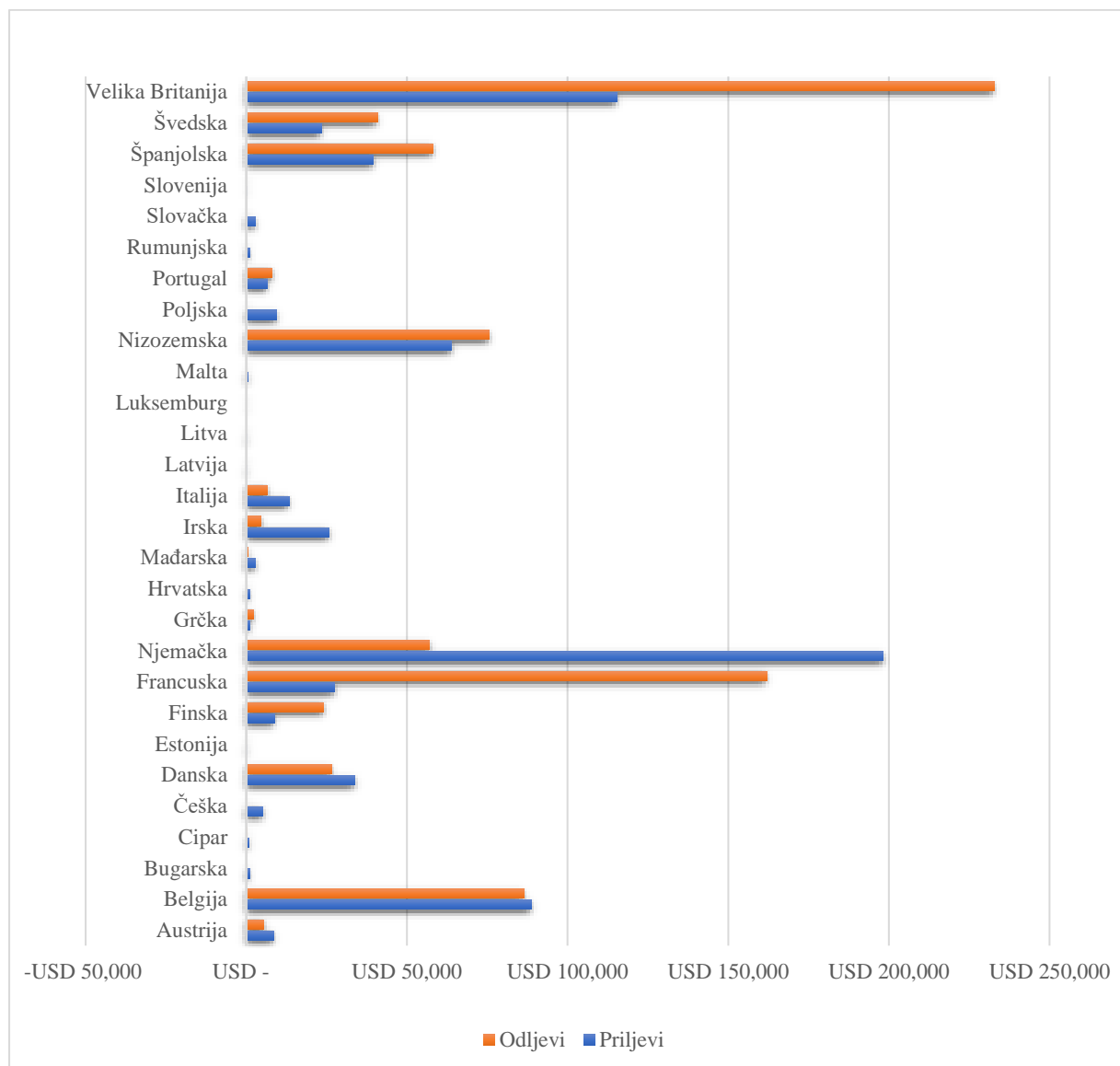
Grafikon 10.: Tijekovi izravnih inozemnih ulaganja u EU u USD, 1990. godina

Izvor: Izradila studentica prema UNCTAD baza podataka

Promatrajući prvi grafikon 10., može se zaključiti da su 1990. godine zemlje sa najviše priljeva i odljeva bile Velika Britanija, Francuska, Španjolska i Nizozemska. Zemlje koje su najmanje ulagale su Malta i Poljska.

Grafikon 11.: Tijekovi izravnih inozemnih ulaganja u EU u USD, 2000. godina

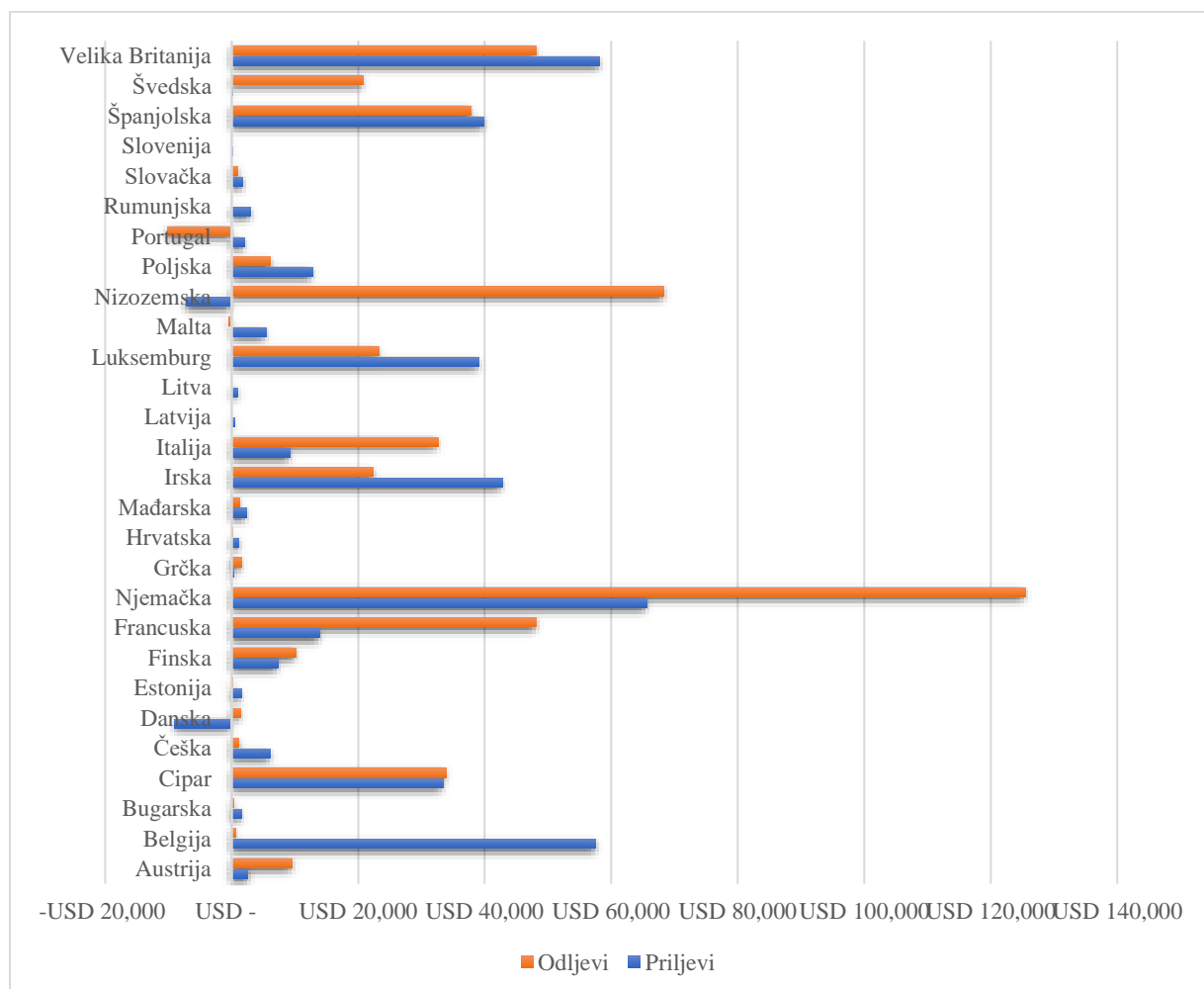

Izvor: Izradila studentica prema UNCTAD baza podataka

Nakon 1990. godine, došlo je do porasta inozemnih ulaganja. Jedinostvenim europskim aktom koji je stupio na snagu 31. prosinca 1992. godine za reguliranje unutarnjeg tržišta, osigurano je slobodno kretanje kapitala te je time unutarnjem tržištu značajno doprinijelo ekonomiji Europske unije. Tržišta u nastajanju u srednjoj i istočnoj Europi: zemlje poput Poljske, Mađarske, Češke i Slovačke postale su atraktivna odredišta za strana ulaganja zbog nižih troškova rada, poboljšanog poslovnog okruženja i strateških lokacija u Europi. Proširenje Europske unije, koje je uključivalo zemlje istočne i srednje Europe, dodatno je potaknulo priljev stranih ulaganja kako su se te zemlje integrirale u jedinstveno tržište Europske unije. U

grafikonu 11., vidljivo je da Velika Britanija i Francuska su najveći neto ulagači u Europskoj uniji, dok su ostale zemlje Europske unije, neto primatelji izravnih ulaganja.

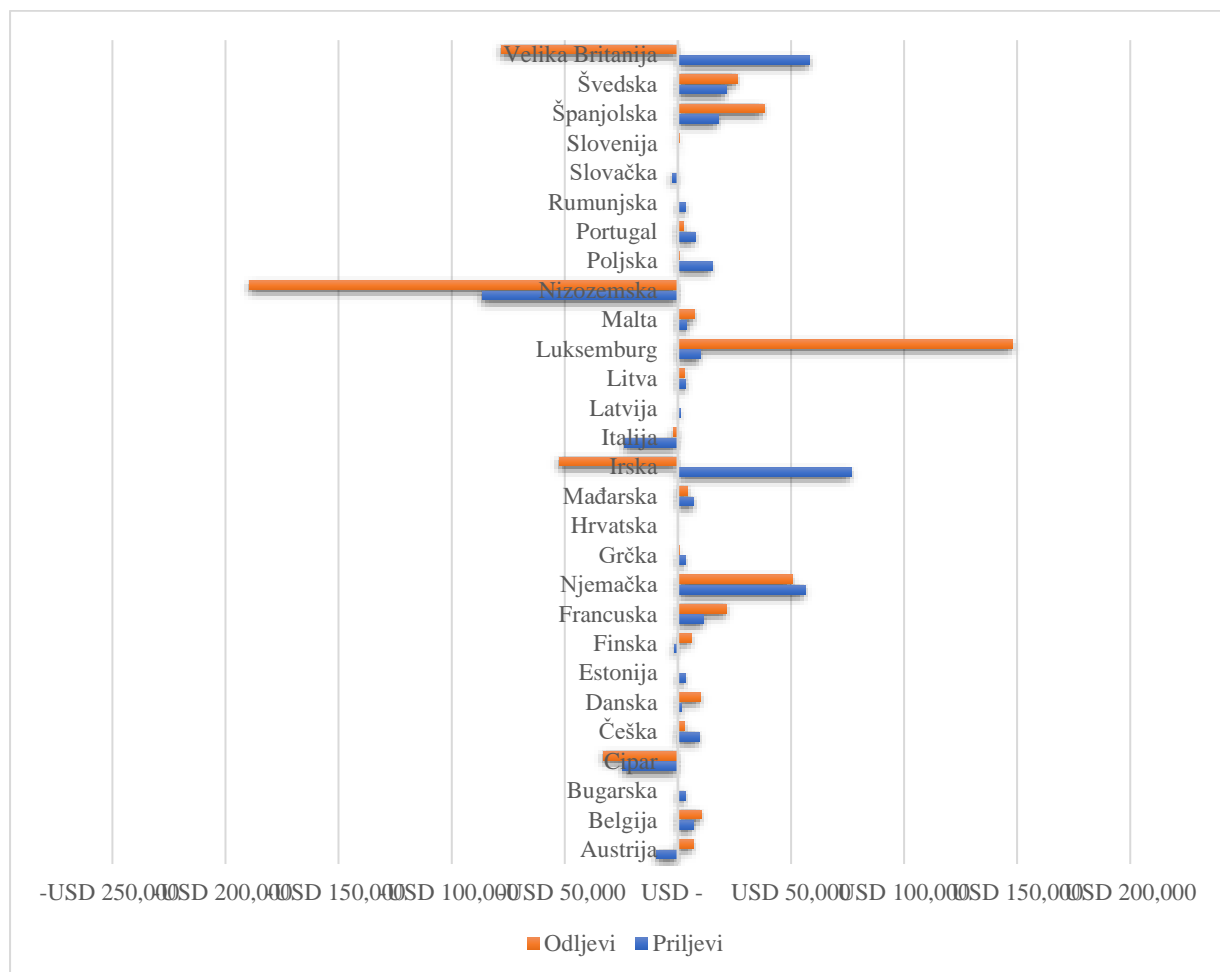
Grafikon 12.: Tijekovi izravnih inozemnih ulaganja u EU u USD, 2010. godina

Izvor: Izradila studentica prema UNCTAD baza podataka

Promatrajući grafikon 12., uspoređujući zalihe priljeva i odljeva izravnih ulaganja u Europskoj uniji, može se primijetiti da se udjel smanjio uslijed globalne krize krajem 2007. godine. Najveći pad udjela priljeva inozemnih ulaganja je zabilježen sredinom 2000.-ih te se nastavio i idućih godina. Oporavak nakon financijske krize, tokovi inozemnih stranih ulaganja u Europu postupno su se oporavile, s fokusom na sektore poput tehnologije, farmaceutskih proizvoda i obnovljivih izvora energije. Zemlje koje su u tom periodu najveći neto ulagači su Njemačka i Nizozemska.

Grafikon 13.: Tijekovi izravnih inozemnih ulaganja u EU u USD, 2020. godina

Izvor: Izradila studentica prema UNCTAD baza podataka

Izravna inozemna ulaganja diljem svijeta su bila značajno pogođena pandemijom COVID-19. Pandemija je izazvala mnoge ekonomske i financijske turbulencije, što je rezultiralo smanjenjem izravnih stranih ulaganja u mnogim zemljama. Također, odluka Velike Britanije da napusti Europsku uniju (*Brexit*) unijela je neke nesigurnosti i potencijalne promjene u tokove izravnih stranih ulaganja gdje tvrtke preispituju svoja ulaganja u Veliku Britaniju i ostale članice Europske unije. U grafikonu 13., prikazani su tijekovi inozemnih ulaganja 2020. godine te se može primijetiti da su tokovi stranih ulaganja drastično pali u svim zemljama u Europskoj uniji. Međutim, neki su sektori, poput tehnologije i zdravstva, zabilježili povećana strana ulaganja zbog pandemije.

Izravna inozemna ulaganja u Europi su bila dinamična tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, pod utjecajem gospodarskih, političkih i globalnih događaja. Iako je bilo razdoblja pada i rasta, Europa je i dalje važno odredište za strane ulagače, nudeći raznolik niz mogućnosti u različitim sektorima i regijama.

4.2. Utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na Republiku Hrvatsku

Analiza FDI u Republici Hrvatskoj se vodi od 1993. godine. Tijekom rata, priljev inozemnih kapitala je bio neznatan. Od godine 1996. je prisutna aktivnost inozemnih investicija. Odmah nakon završetka rata, Hrvatska je deklarativno promovirala politiku privlačenja inozemnog kapitala kako bi ubrzale ekonomski razvoj, ali i kao financiranje manjka na tekućem računu platne bilance. Od 2000. godine, uslijedile su dodatne zakonske mjere na poticanju stranih ulaganja, uređenju pravne sigurnosti inozemnih investitora, omogućavanju transfera dobiti u inozemstvo, potpisivanje bilateralnih sporazuma o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i slično.¹⁶

Hrvatskim Ustavom¹⁷ je propisano da se prava inozemnih ulaganja neće umanjivati zakonima ili drugim pravnim aktima te je zajamčeno slobodno iznošenje kapitala iz Hrvatske po prestanku ulaganja. Društva u djelomičnom ili potpunom inozemnom vlasništvu uživaju nacionalni tretman što znači da imaju jednaka prava i obveze kao i društva u potpunome hrvatskom vlasništvu. Zakon o deviznom poslovanju¹⁸ definira izravna inozemna ulaganja kao sva ulaganja rezidenata u inozemstvu i ne rezidenata u Hrvatskoj koja ulagač obavi s namjerom uspostavljanja trajnih ekonomskih odnosa i ostvarivanja znatnog utjecaja na upravljanje po Zakonu je iskazana u ovim slučajevima: osnivanja ili povećanja temeljnog kapitala trgovačkog društva u potpunom vlasništvu ulagača, osnivanja podružnice ili stjecanja već postojećega trgovačkog društva u potpuno vlasništvo ulagača ili ulaganja radi obavljanja djelatnosti poduzetnika pojedinca, zatim ulaganja u novo ili već postojećega trgovačkog društva ako ulagač s time stječe 10% ili više udjela u temeljnom kapitalu trgovačkog društva te kredita na rok od 5 godina ili duže radi uspostavljanja trajnih ekonomskih odnosa, ako krediti imaju obilježja podređenog ili hibridnog potraživanja.

¹⁶ Pavlović D.; Inozemne direktne investicije u međunarodnoj trgovini; Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 2008.

¹⁷ Ustav Republike Hrvatske, NN br. 41/2001, čl. 49.

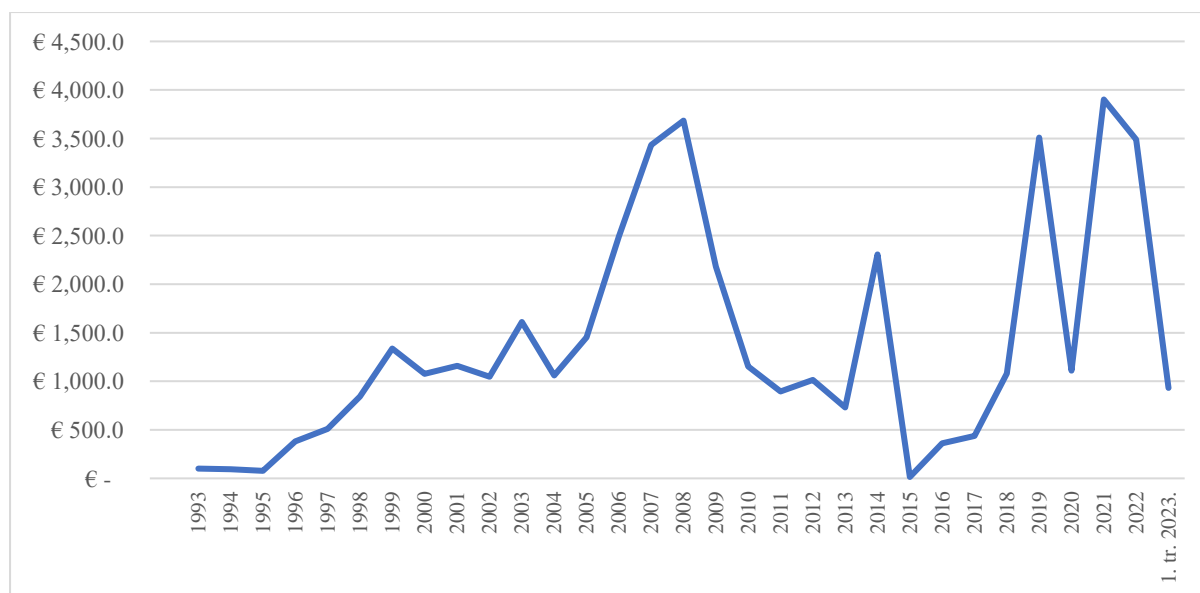
¹⁸ Zakon o deviznom poslovanju, NN br. 96/2003, čl. 9.

Privatizacijski procesi, jednako kao i poduzeća u sektoru usluga su omogućili stranim investitorima kupnje udjela u najvećim i najvažnijim hrvatskim poduzećima. Takve mjere i aktivnosti u privlačenju inozemnih direktnih investicija su se podudarale s najbržim rastom inozemnih direktnih investicija u svjetskoj povijesti u posljednjih godina 20. stoljeća.

Ulaskom u Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO), Hrvatska je pokazala spremnost za izazove globalne liberalizacije svjetskoga tržišta. Aktivno se uključila u europske integracijske procese kao što su Pakt o stabilnosti, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju EU-u, članstvo u CEFTA i otvorila je pregovore za članstvo u Europske unije. Takva su se uključivanja u europske integracijske procese odrazila na povećanje priljeva stranih ulaganja u Hrvatsku.¹⁹

Promatrajući izravna inozemna ulaganja u Hrvatskoj u razdoblju od 1993. do prvog kvartala 2023. godine, investirano je 5,9 milijardi eura te je još uvijek ispod prosjeka tranzicijskih zemalja. U nastavku će biti prikazani grafikoni izravnih inozemnih ulaganja; obveze i imovina.

Grafikon 14.: Izravna inozemna ulaganja u Hrvatsku – obveze, u mil. eura, (do prvog kvartala 2023.)

Izvor: Izradila studentica prema HNB podacima

¹⁹Kersan-Škabić, I. i Zubin, C. (2009). Utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na rast BDP, na zaposlenost i na izvoz u Hrvatskoj. *Ekonomski pregled*, 60 (3-4), 119-151. <https://hrcak.srce.hr/file/57887>

_____ U grafikonu 14., u periodu od 1993. do 2000. godine, ostvaren je veliki iznos inozemnih ulaganja jer su u tom razdoblju privatizirana poduzeća poput Hrvatskih telekomunikacija i banaka gdje je najveći priljev bio 1999. godine u obliku vlasničkog ulaganja u iznosu od 1.2 milijardi eura. U godini 2000. je nešto manji priljev naspram 1999. godine, ali se može ta godina nazvati i godinom privatizacije banaka zbog prodaje PBZ-a, Splitske banke i Riječke banke, gdje su *brownfield* investicije iznosile 663 milijuna eura dok *greenfield* investicije svega 215 milijuna eura. Iz grafikona 14., vidi se da je do 2000. godine uloženo 4,5 milijardi eura, a u sklopu toga 3,5 milijardi otpada na vlasnička ulaganja, 668 milijuna eura na ostala ulaganja te 230 milijuna eura zadržane dobiti.

U periodu od 2000. godine do 2010. godine, Hrvatska je ostvarila oko 23 milijardi eura. Iako je Hrvatska bilježila rast izravnih inozemnih ulaganja do 2008. godine, radi Svjetske ekonomske krize 2009. bilježi nagli pad. Nakon krize u 2014. godini, stanje se počelo popravljati kad su ulaganja dosegla do 1.5 milijardi eura. Također se može utvrditi da strana ulaganja u Hrvatskoj bilježe visoki rast u periodu od 2006. do 2008. godine u vrijednosti od 3,6 milijardi eura, što je najveći godišnji iznos inozemnih ulaganja od 1993. godine.

Promatrajući izravna inozemna ulaganja u periodu od 2011. do 2019. godine, možemo primijetiti da izravna inozemna ulaganja osciliraju te da je tek u 2014. godini bio najveći priljev. Razlog osciliranja je Svjetska ekonomska kriza. Prema podacima iz HNB-a, iznos izravnih inozemnih ulaganja u Hrvatsku u 2019. godini je iznosio 1,24 milijarde eura, što je 19% više nego u 2018. godini i najveći porast od 2014. godine.²⁰

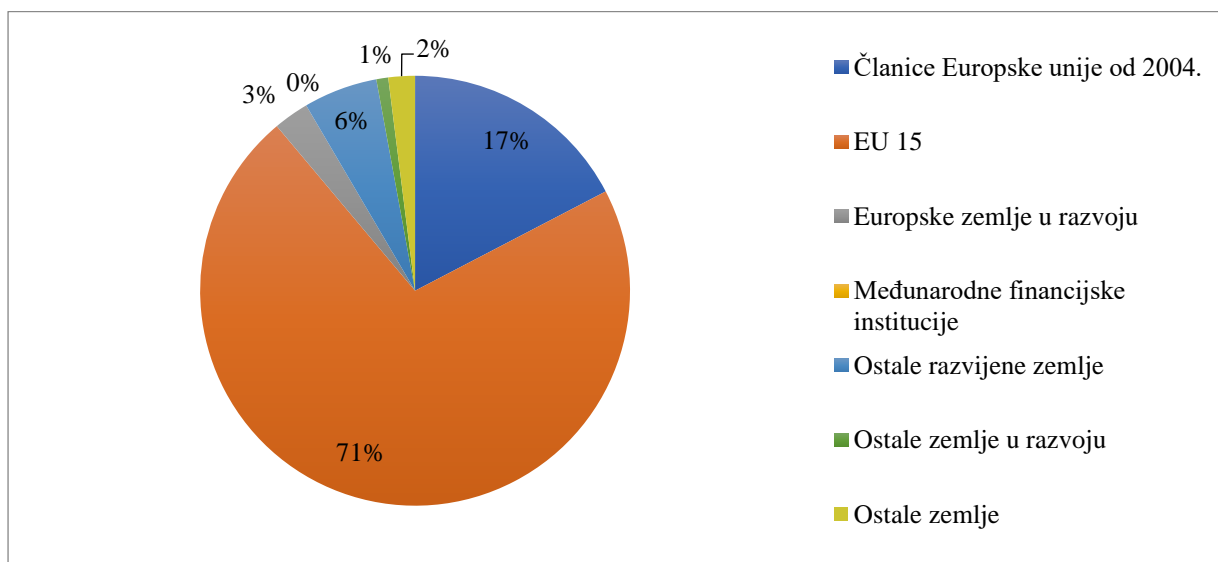
Najveći pad izravnih inozemnih ulaganja vidimo u 2020. godini zbog pandemije COVID-19 koja je imala štetne posljedice na svjetsko tako i na hrvatsko gospodarstvo. Promatrajući grafikon 14., vidi se da su izravna inozemna ulaganja u Hrvatskoj veća nego prije pandemije, gdje u 2021. godini se bilježi najveći rast od 3,9 milijardi eura, dok u 2022. godini inozemna ulaganja su bila u iznosu od 3,4 milijardi eura. Takav nagli porast je zbog banaka i poduzeća u stranom vlasništvu. Najviše ulaganja u tom periodu je u financijski sektor, zatim trgovine na veliko te poslovanje nekretninama.²¹

²⁰ <https://www.tportal.hr/biznis/clanak/izravna-strana-ulaganja-u-hrvatsku-lani-1-24-milijarde-eura-najveca-od-2014-20200603>

²¹ <https://www.vecernji.hr/biznis/izravna-strana-ulaganja-u-hrvatsku-veca-nego-prije-pandemije-covida-1620768>

Većina inozemnih investicija u Hrvatskoj potječe od zemalja Europske unije, a nakon toga slijede druge razvijene zemlje. Geografska blizina i proces uključivanja Hrvatske su osnovni čimbenici koji su doveli do toga da te zemlje imaju glavninu inozemnih investicija. Pojedinačno gledano, u tom razdoblju je najviše investicija podrijetlom iz Luksemburga, Austrije, Nizozemske, Njemačke i Italije.²² Države kao što su Nizozemska i Luksemburg su gotovo trideset godina od hrvatske neovisnosti najviše uložile u Hrvatsku. U sljedećem grafikonu 15., mogu se vidjeti zemlje iz kojih potječu inozemne investicije u Hrvatsku.

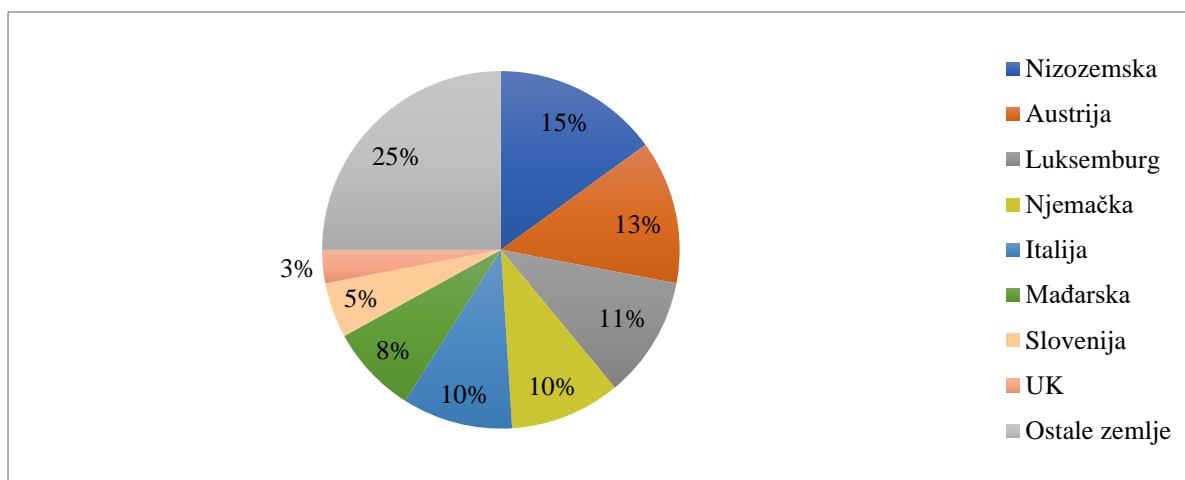
Grafikon 15.: Inozemna izravna ulaganja u Hrvatsku u milijunima eura (do prvog kvartala 2023.)

Izvor: Izradila studentica prema HNB podacima

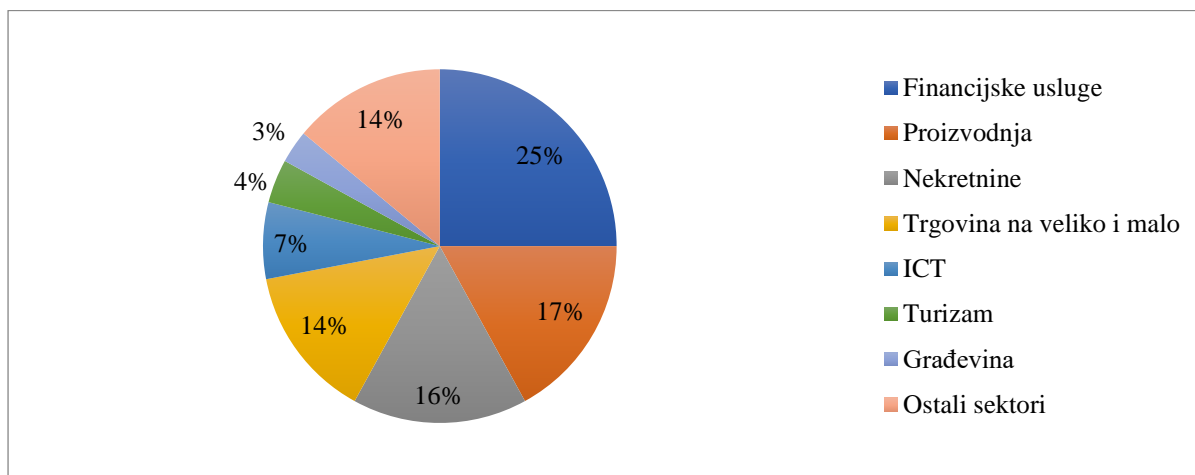
Promatrajući po zemljama koje su najviše uložile u Hrvatsku, najviše su uložile zemlje EU 15²³. Njemačka je najviše uložila u telekomunikacije, a ostalo u novčarsko posredovanje i proizvodnju industrijskih plinova. Austrija je većinu svojih izravnih ulaganja izvršila u novčarsko posredovanje, proizvodnju instrumenata i aparata za mjerenje i kontrolu te proizvodnju opeke, crijepa i slično. Italija se specijalizirala za ulaganja u novčarsko posredovanje kao i Austrija.²⁴ Uvjerljivo najviše direktnih investicija je otišlo u financijski sektor, a zatim u trgovinu. Iz sljedećeg grafikona 16., može se vidjeti izravna ulaganja po zemljama do prvog kvartala 2023. godine, a u grafikonu 17., po djelatnostima.

Grafikon 16.: Izravna inozemna ulaganja u Hrvatsku po državama (do prvog kvartala 2023.)

Izvor: Izradila studentica prema podacima sa stranice „Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja“²⁵

Grafikon 17.: Izravna inozemna ulaganja u Hrvatsku po djelatnostima (do prvog kvartala 2023.)

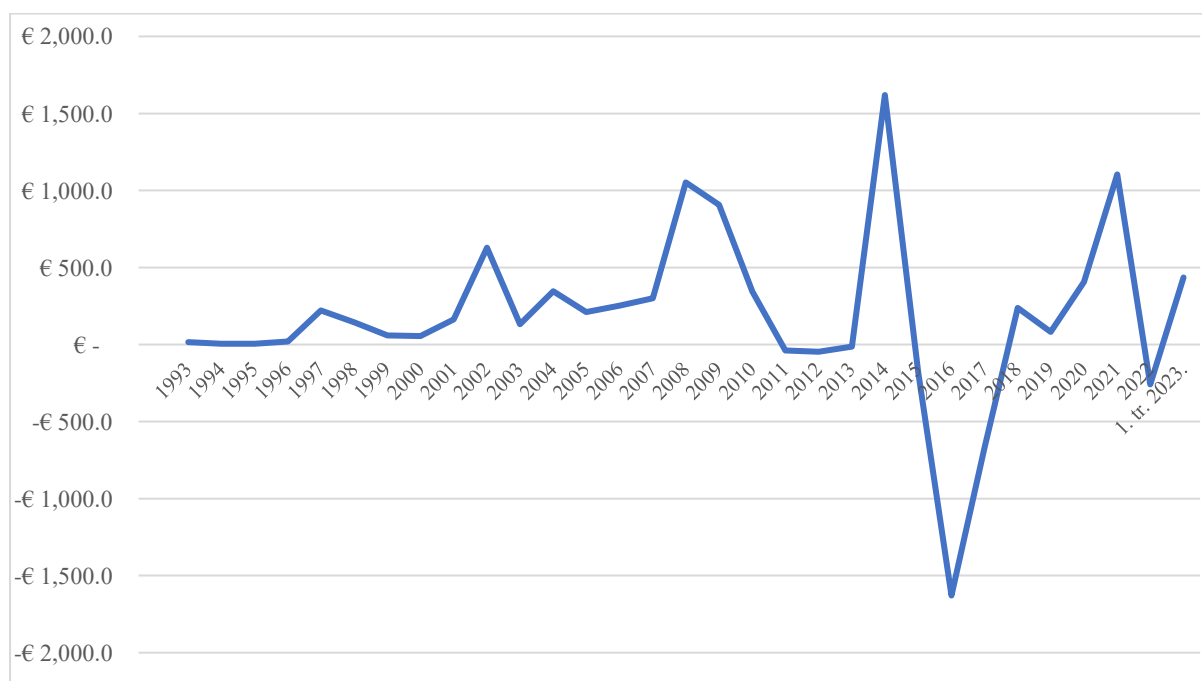

Izvor: Izradila studentica prema podacima sa stranice „Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja“²⁶

Tijekom cijelog razdoblja od 1993. do prvog kvartala 2023. godine, najveća izravna inozemna ulaganja u Hrvatsku dolaze iz financijske uslužne djelatnosti, vlasničkim ulaganjima te poslovanje nekretninama.

U nastavku analizira se izravna inozemna ulaganja Hrvatske u druge zemlje prema vremenskoj dinamici, zemljama ulagačima i djelatnostima. Na temelju grafikona 18., može se primijetiti da tek u 1997. godini se bilježi veći rast izravnih inozemnih ulaganja u Hrvatskoj. Najveći rast izravnih inozemnih ulaganja se može primijetiti u 2008. i 2009. godini dok u 2010. godini dolazi do pada vlasničkih ulaganja. U 2011. godini, se također bilježi negativan iznos, ali rast naspram 2010. godine. Najveća vlasnička ulaganja su bila u 2014. godini te su iznosila preko 2 milijarde eura, dok su najmanja bila u 2020. godini zbog pandemije COVID-19.

Grafikon 18.: Izravna inozemna ulaganja u Hrvatskoj – imovina, u mil eura, (do prvog kvartala 2023.)

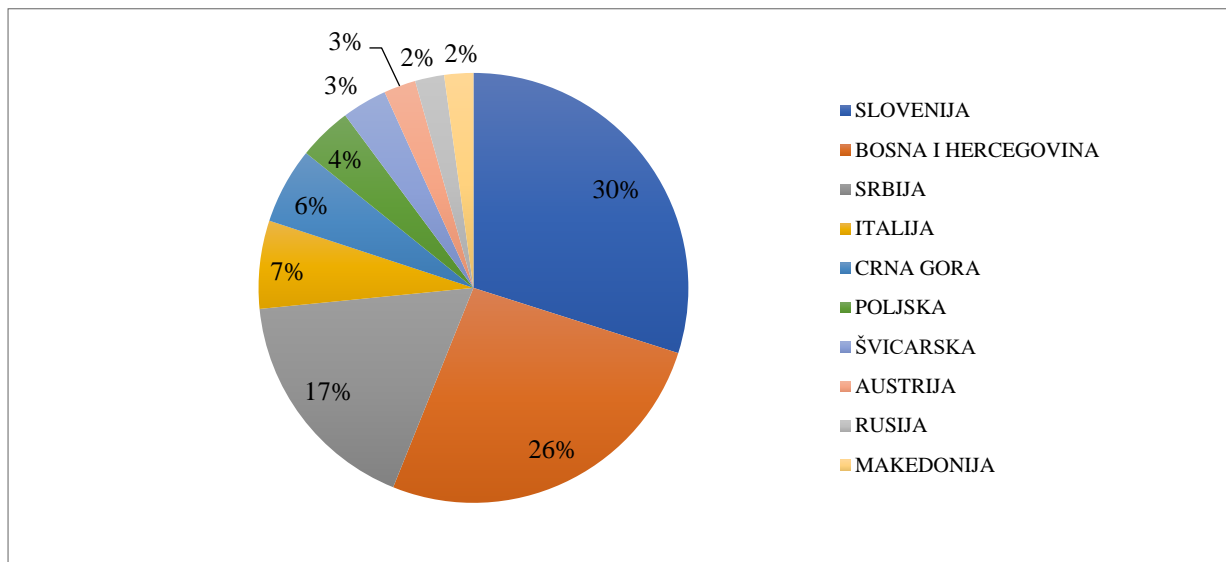
Izvor: Izradila studentica prema HNB podacima

²⁵ <https://investcroatia.gov.hr/o-hrvatskoj-2/>

²⁶ <https://investcroatia.gov.hr/o-hrvatskoj-2/>

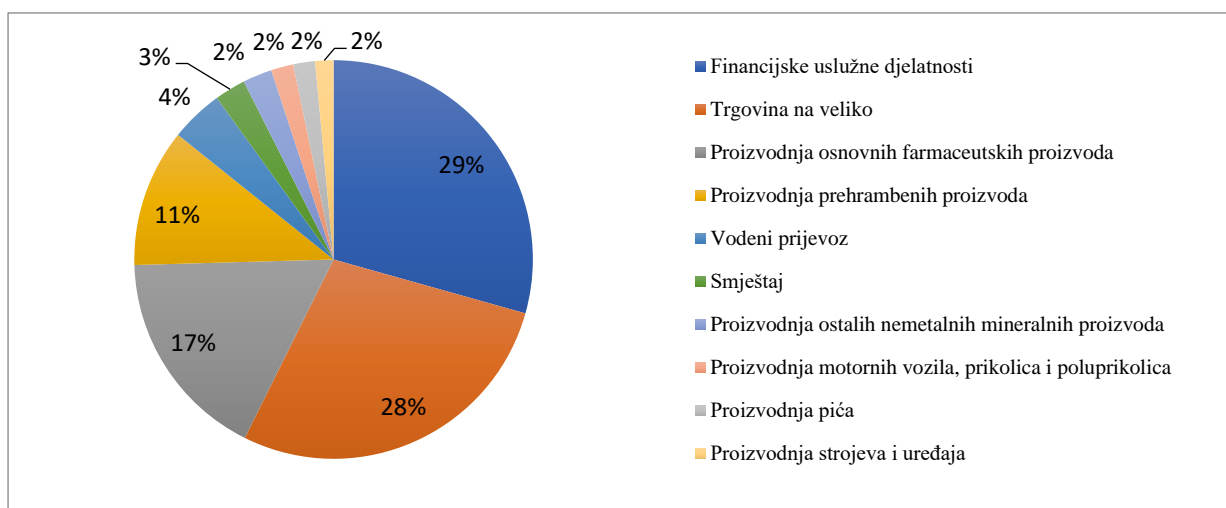
Hrvatska je do prvog tromjesečja 2023. godine najviše uložila u zemlje bivše Jugoslavije ali od svih najviše u Sloveniju i Bosnu i Hercegovinu što se može vidjeti na grafikonu 19., te na grafikonu 20. može se primijetiti kako je najviše ulagala u financijske uslužne djelatnosti, trgovinu na veliko i proizvodnju farmaceutskih proizvoda.

Grafikon 19.: Izravna inozemna ulaganja Hrvatske u druge zemlje (do 1. kvartala 2023.g)

Izvor: Izradila studentica prema HNB podacima

Grafikon 20.: Izravna inozemna ulaganja Hrvatske u druge zemlje po djelatnostima (do 1. kvartala 2023.g.)

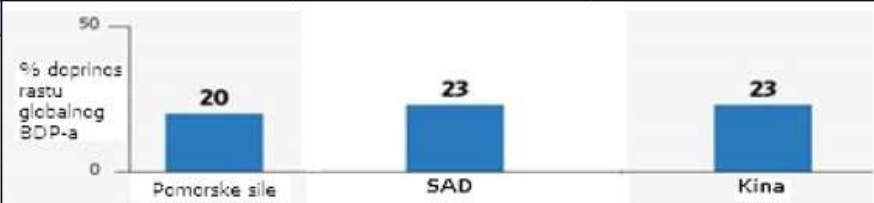

Izvor: Izradila studentica prema HNB podacima

5. Analiza izravnih inozemnih ulaganja kroz globalizacijske valove

Prvi globalizacijski val se smatra da je počeo krajem 19. stoljeća te je završio 1914. godine. Prvi val je bio potaknut industrijskom revolucijom koja je povezana s poboljšanjem transporta i komunikacije. Drugi val započeo je nakon Drugog svjetskog rata 1945., a završio je 1989. godine. Treći je započeo s padom Berlinskog zida 1989. godine i raspuštanjem bivšeg Sovjetskog Saveza 1991. i završio je s globalnom financijskom krizom 2008. godine. Četvrti val započeo je 2010. godine s oporavkom učinka globalnih financijskih kriza, povećanjem digitalnog gospodarstva, umjetne inteligencije i među ostalim, sve veće uloge Kine kao globalne energetske mreže. Na sljedećim tablicama 5. i 6. se može viditi shematski prikaz starog i novog modela globalizacije.

Tablica 5.: Stari model globalizacije

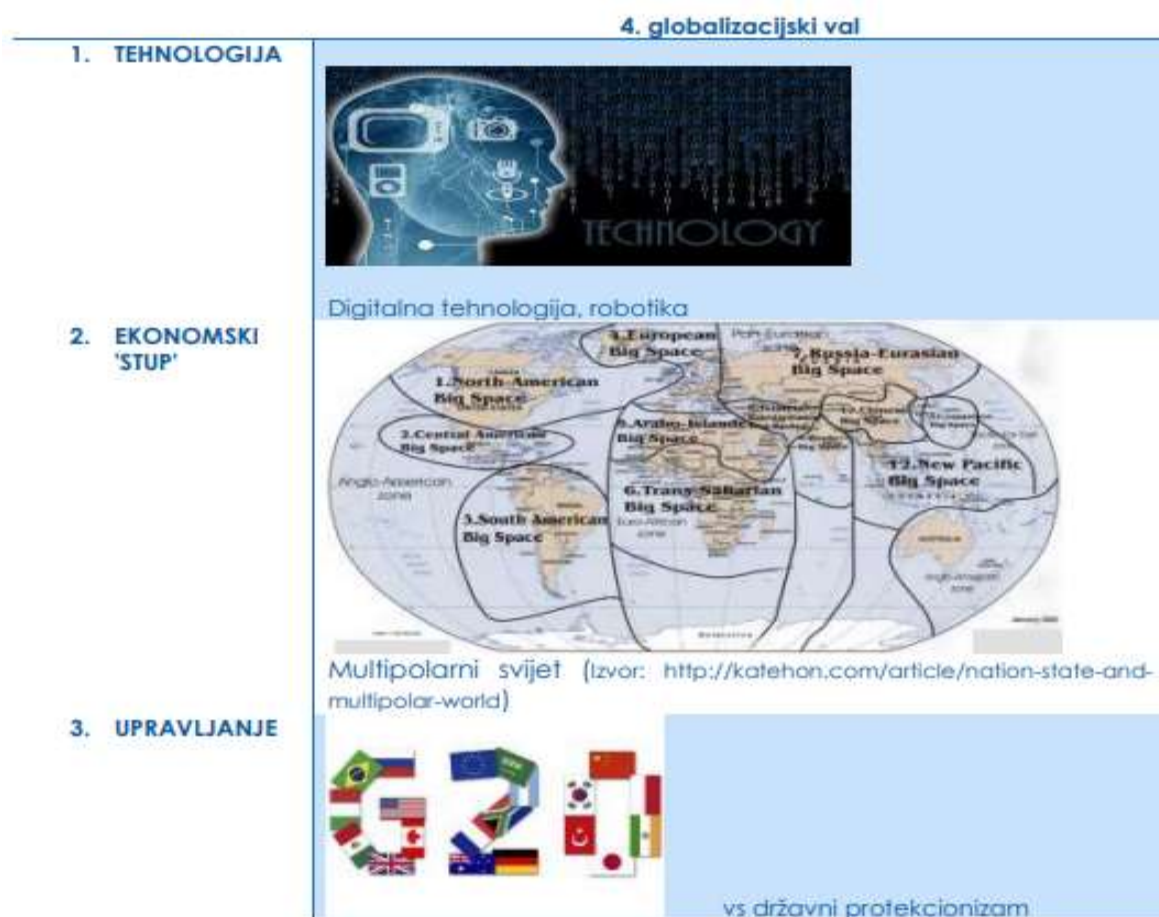
	1. globalizacijski val	2. globalizacijski val	3. globalizacijski val
Tehnologija			
Široko usvajanje nove tehnologije za povećanje produktivnosti	Parni stroj	Masovna proizvodnja	Globalni lanci vrijednosti
Ekonomski stup			
Jedna ili više zemalja postaju glavni pokretači globalnog rasta, pridonoseći 20-25% rastu BDP-a			
Međunarodna trgovina			
Jedna ili više zemalja pokreću globalni rast pridonoseći 15% rasta trgovine	Nabava novih sirovina % doprinos rastu globalnog izvoza	Nova tržišta SAD 13	Vanjska proizvodnja Kina 16
Vladavina			
Sustav globalnog upravljanja i "pravila igre"	Multinacionalne kompanije	Bretton Woods sustav	

Izvor: Izradila studentica ²⁷

²⁷ <https://www.livemint.com/Politics/k0J1aMBX6rMWyqwp98MsrL/Riding-the-next-wave-of-globalization-Policy-priorities-for.html>

Tehnologija kao prva sila je iskorištena od strane svih zemalja radi povećanja produktivnosti i proizvodnje. Druga sila je kad je više ili jedna zemlja služila kao ekonomski stup koji je postao globalni pokretač rasta. Zemlje kao što su SAD, Kina i Zapadnoeuropske zemlje su odigrale važnu ulogu u prvoj, drugoj i trećoj fazi globalizacije, pokrećući 20-25% rasta svjetskog BDP-a te 15% rasta globalne trgovine i samim time su potaknuli gospodarsku aktivnost u drugim zemljama. Treća sila je bila povoljan sustav globalnog upravljanja koji je olakšao prekogranične financijske tokove i međunarodnu trgovinu kroz provođenja stabilnih „pravila igre“²⁸ i zajedno su sile potaknule ciklus gospodarskog rasta i veće globalne interakcije.

Tablica 6.: Novi model globalizacije

Izvor: Izv.prof.dr.sc. Maja Nikšić Radić; Izravna inozemna ulaganja i turizam, 2020.

²⁸ Manipulacija kao pravilo komunikacije u igri života

U novom modelu globalizacije tj. u četvrtom globalizacijskom valu, pojavljuju se nove digitalne tehnologije (robotika, digitalne usluge i globalne platforme) koje počinju utjecati na produktivnost. Globalni lanci vrijednosti dizajnirani su kako bi optimizirali troškove i oslanjali se na *low-cost* tehnologiju te dolazi do veće integracije proizvoda i usluga. Model rasta se može vidjeti u pomaku te dolazi do multipolarnog svijeta gdje će zemlje imati različite puteve rasta te će se manje tržište oslanjati na izvoz robe i više fokusirati na poticanje domaće potražnje. Također, dolazi do promjene sile upravljanja gdje će „pravila igre“ postati kompleksnija pojavom više institucionalnih upravljačkih struktura gdje će regionalni i lokalni propisi surađivati zajedno s globalnim pravilima.²⁹

Razdoblje od 1914. do 1945., bilo je obilježeno geopolitičkim i ekonomskim utjecajem Prvog i Drugog svjetskog rata. Ostali čimbenici bili su pandemija španjolske gripe 1918.-1920. godine; slom burze 1929. godine nakon kojeg je uslijedila Velika depresija 1930-ih; i uspona komunističkog bloka pod Staljinom 1940-ih godina. Ovo razdoblje dodatno su karakterizirali protekcionistički osjećaji, povećanja carina i drugih trgovinskih prepreka te opće povlačenje međunarodne trgovine (CEST, 2022). Gledajući trenutni globalni kontekst, paralele su nevjerojatne. Svijet se još uvijek bori s pandemijom COVID-a koja je imala razorne učinke na svjetsko gospodarstvo, globalne opskrbne lance te živote i dobrobit ljudi. Sa svoje strane, rusko-ukrajinski rat izazvao je veliku globalnu neizvjesnost i nestašicu hrane. To je također dovelo do povećanja cijena plina i goriva, daljnjih poremećaja u globalnim lancima vrijednosti i političke polarizacije (CEST, 2022). Rast cijena raznih roba široke potrošnje i energenata izvršio je pritisak na opću razinu cijena. Svjetska inflacija je u agresivnom porastu prvi put u 40 godina. Monetarne vlasti diljem svijeta pokušavaju se boriti protiv inflacije. Institucije globalnog upravljanja poput Svjetske trgovinske organizacije i UN-a, koje su dobro funkcionirale u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, sada imaju manji utjecaj dok je rusko-ukrajinski rat politički podijelio svijet u tri skupine (CEST, 2022).

²⁹ Izv.prof.dr.sc. Maja Nikšić Radić; Izravna inozemna ulaganja i turizam, 2020.

5.1. Prvi globalizacijski val (1870. - 1914.)

Prvi val globalizacije kreće s kombinacijom padajućih troškova prijevoza i smanjenih carinskih barijera koje su stupile na snagu Anglo-francuskim sporazumom. Smanjeni troškovi prijevoza, razvitak tehnologije i mogućnosti korištenja obilnog slobodnog zemljišta stvorile su mogućnosti za napredniji izvoz robe. U tom periodu se izvoz kao stavka u svjetskom prihodu udvostručio na 8% (World Bank, 2002a). U fokusu bila je proizvodnja primarnih proizvoda za što je potrebno radno-aktivno stanovništvo te je 60 milijuna emigranata je emigriralo iz Europe u Sjevernu Ameriku radeći na novim radnim mjestima. U tom razdoblju prihodi su bili prilično visoki i egzodus iz Europe je pooštrio konkurenciju na tržištu rada što je za posljedicu imalo povećanje plaća.

Za proizvodnju primarnih proizvoda nisu potrebni samo ljudi, nego i kapital. U razdoblju prvog vala globalizacije udio stranog kapitala je iznosio samo 9% svog ukupnog prihoda, dok je do 2014. godine udio stranog kapitala u zemljama u razvoju iznosio 32% svog prihoda. Globalno se ekonomski rast i razvitak naglo ubrzao.

U tom razdoblju dohodak po glavi stanovnika koji je inače rastao 0,5% godišnje u prethodnih 50 godina, počeo je rasti u prosjeku za 1,3% (World Bank, 2002a). Slijedi analiza uspješnog pronađenog podataka o inozemnim ulaganjima na globalnoj razini u tablici 7. (Daudin, et al., 2010)

Tablica 7.: Izravna inozemna ulaganja, 1870.-1913.

	Engleska	Francuska	Njemačka
Rusija	3%	25%	8%
Otomansko Carstvo	1%	7%	8%
Austro-Ugarska	1%	5%	13%
Španjolska i Portugal	1%	9%	7%
Italija	1%	3%	18%
Druge zemlje	3%	12%	18%
SAD	21%	4%	16%
Kanada	10%	4%	16%
Australija	8%	4%	16%

Novi Zeland	2%	4%	16%
Latinska Amerika		13%	16%
Argentina	9%	13%	16%
Brazil	54%	13%	16%
Meksiko	2%	13%	16%
Čile	2%	13%	16%
Urugvaj	1%	13%	16%
Kuba	1%	13%	16%
Afrika	9%	5%	9%
Indija	8%	5%	4%
Japan	2%	5%	4%
Kina	2%	5%	4%
Kolonije	17%	9%	3%

Izvor: (Daudin, et al., 2010)

Tablica 7., pokazuje da najveće inozemno ulaganje prema Europi ima Brazil, dok kolonije imaju najveće ulaganje prema Engleskoj u iznosu od 17%, ali nešto manje prema Francuskoj i Njemačkoj. Europske sile uspostavile su ogromna kolonijalna carstva u Africi, Aziji i Americi. Te su kolonije služile kao izvori sirovina i tržišta za industrijsku robu, što je dodatno poticalo globalnu trgovinu.

Industrijska revolucija, koja je započela u kasnom 18. stoljeću i nastavila se u 19. stoljeću, transformirala je proces proizvodnje. To je dovelo do mehanizacije industrije, povećane produktivnosti i rasta tvornica. Ova industrijalizacija stvorila je potražnju za sirovinama i novim tržištima, pokrećući međunarodnu trgovinu. Mnoge su zemlje usvojile politiku slobodne trgovine, smanjujući carine i trgovinske prepreke. Posebno je Velika Britanija zagovarala načela slobodne trgovine kroz svoju politiku "*laissez-faire*" kapitalizma, koja je poticala međunarodnu trgovinu. Glavne zemlje investitori su bili Velika Britanija, Njemačka i Francuska te su činile trećinu ukupnih izravnih inozemnih ulaganja. Položaj ulagača može se vidjeti u sljedećoj tablici 8.

Tablica 8.: Ukupna izravna inozemna ulaganja do 1914. godine

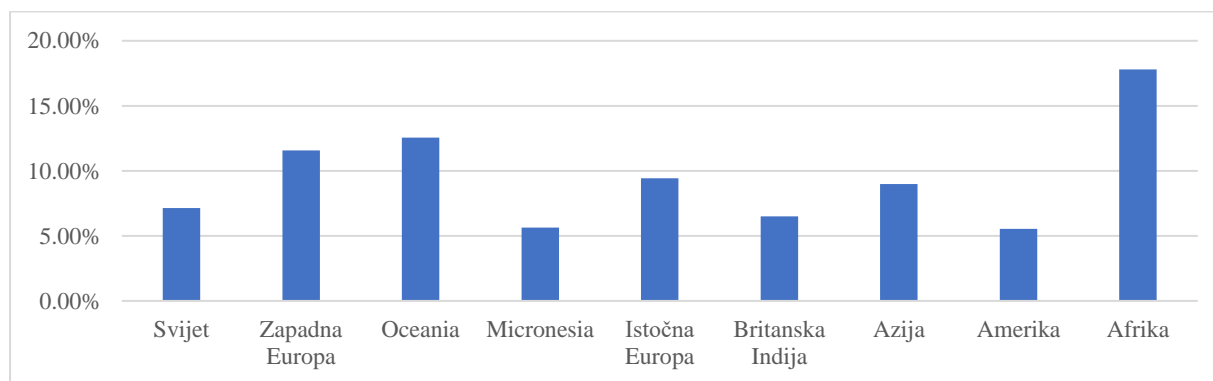
Zemlja ulagač	Min. \$	Primatelj	Min. \$
Velika Britanija	18.000	Afrika	4.700
Francuska	9.000	Azija	6.000

Njemačka	5.000	Kina	1.600
SAD	3.500	Europa	12.000
Belgija, Nizozemska i Švicarska	5.500	Sjeverna Amerika	10.500
Ostale	2.200	SAD	6.800
UKUPNO	43.200	Južna Amerika	8.500
		Australija	2.300
		UKUPNO	44.000

Izvor: NASRE ESPHANI, A.: The Role of Investment on Economic Development, Tehran, Farokhi, 1969, p. 288. u AKRAMI, F.: Foreign Direct Investment in Developing Countries: Impact on Distribution and Employment – A Historical, Theoretical and Empirical Study, Doctoral Thesis, Faculty of Economics and Social Sciences, Fribourg, Switzerland, 2008

Iz navedene tablice 8., može se viditi da u zemlje koje se najviše ulagalo su bile Sjeverna i Južna Amerika i Europa. Zemlje u koje se ulagalo su bile glavni izvor sirovine te su poslužile kao prodajna mjesta za finalne proizvedene proizvode.

Grafikon 21. Vrijednost globalnog robnog izvoza kao udio u BDP-u

Izvor: Vlastita izrada prema Esteban Ortiz-Ospina, Diana Beltekian and Max Roser (2018) - "Trade and Globalization". Published online at OurWorldInData.org. Retrieved from: <https://ourworldindata.org/trade-and-globalization>

Do 1870. ukupni svjetski izvoz činio je manje od 10% globalne proizvodnje (grafikon 21.). Danas je vrijednost izvezene robe u svijetu blizu 25%. To pokazuje da je tijekom posljednjih sto godina gospodarskog rasta došlo do više nego proporcionalnog rasta globalne trgovine (Ospina et al, 2018).

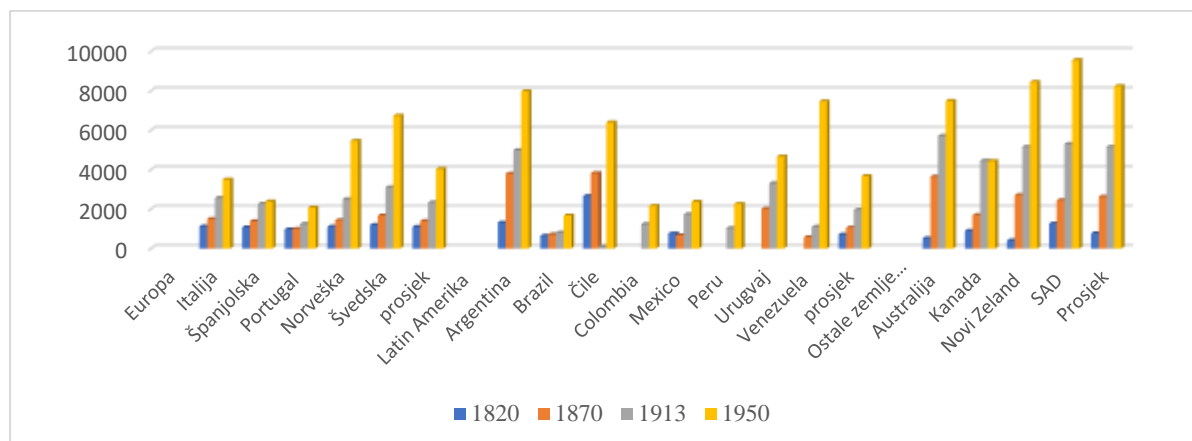
Velik broj ljudi migrirao je preko granica u potrazi za boljim ekonomskim prilikama. Europljani su se preselili u Ameriku, dok su radnici iz Azije regrutirani da rade na plantažama i građevinskim projektima u raznim dijelovima svijeta. Glavni cilj je bio olakšati pristup jeftinijoj radnog snazi te sirovinskom materijalu i energetskim resursima. U nastavku, slijedi prikaza podataka za prvi globalizacijski val vezano za migracije stanovništva u tablici 9. te grafikon 22.

Tablica 9.: Migracijska kretanja u prvom globalizacijskom valu

Prvi globalizacijski val (Europa, Latinska Amerika i Druge OECD zemlje)				
	1820.g.	1870.g.	1913.g.	1950.g.
Europa				
Italija	1 117	1 499	2 564	3 502
Španjolska	1 063	1 376	2 255	2 387
Portugal	963	997	1 244	2 069
Norveška	1 104	1 432	2 501	5 463
Švedska	1 198	1 664	3 096	6 738
Prosjek	1 089	1 394	2 332	4 032
Latinska Amerika				
Argentina	1 311	3 797	4 987	7 973
Brazil	646	713	811	1 672
Čile	2 653	3 821	93	6 401
Colombia			1 236	2 153
Mexico	759	674	1 732	2 365
Peru			1 037	2 263
Urugvaj		2 005	3 309	4 660
Venezuela		569	1 104	7 462
prosjek	703	1 054	1 960	3 673
Ostale zemlje Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD)				
Australija	517	3 645	5 715	7 493
Kanada	893	1 695	4 447	4 437
Novi Zeland	400	2 704	5 152	8 453
SAD	1 257	2 445	5 301	9 561
Prosjek	767	2 622	5 154	8 236

Izvor: Maddison, A. (1995): Monitoring the World Economy, 1820-1992, Paris, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).

Grafikon 22.: Prvi globalizacijski val: migracijska kretanja

Izvor: Izradila studentica prema Madison (1995)

Ovo je razdoblje također obilježeno velikim tokovima međunarodne migracije, zbog čega je postalo poznato kao "doba masovne migracije" (Hatton i Williamson, 1998). Procjenjuje se da je u tom razdoblju oko 60 milijuna ljudi migriralo iz Europe s oskudnim resursima i radnom snagom u zemlje Novog svijeta, uključujući Argentinu, Australiju, Brazil, Kanadu, Novi Zeland i Sjedinjene Države. Migranti su dolazili i iz "centralne Europe" (Britanija, Njemačka, Francuska) i iz "periferne Europe" (npr. skandinavske zemlje, Španjolska, Italija i Portugal, Poljska, Rusija, Rumunjska i nacije bivšeg Austro-Ugarskog i Osmanskog Carstva). U Latinskoj Americi glavno odredište europskih migranata bila je Argentina u koju ih je stiglo gotovo sedam milijuna (od kojih se oko četiri milijuna vratilo u svoje domovine). Ostale zemlje koje su primile relativno veliki broj europskih migranata su Urugvaj, Kuba, Meksiko i Čile.

Prvi val globalizacije završio je s izbijanjem Prvog svjetskog rata 1914. Rat je poremetio trgovinu i doveo do sloma globalnog gospodarskog sustava. Nakon rata svijet je proživio razdoblje protekcionizma i ekonomskog nacionalizma, što je usporavalo globalnu ekonomsku integraciju sve do druge polovice 20. stoljeća kada je nastupio novi val globalizacije.

5.2. Drugi globalizacijski val (1945. - 1989.)

Povlačenje u nacionalizam bio je okidač za razvoj internacionalizma. Od 1980. godine, smanjene su trgovinske prepreke između razvijenih zemalja. Isto tako, većina zemalja u razvoju bila je trgovinski usmjerena jedna protiv druge kao i protiv zemalja u razvoju. Trend smanjenja trgovinskih prepreka je nastavljen te se trgovina udvostručila i postepeno se

oporavljala od prvog vala globalizacije. U drugom valu globalizacije prvi puta se pojavljuju specijalizacije unutar proizvodnje, važne aglomeracije i ekonomije razmjera koje treba realizirati. Veliki dio trgovine bogatih zemalja predstavljen je različitim prednostima utemeljenim na različitim odstupanjima od standardne djelatnosti. Jedan od razloga je i ušteda troškova koja postaje specifična za takvu djelatnost te svaka pojedinačna industrija postaje geografski sve koncentriranija, a troškovi zagušuju (World Bank, 2002a). Tijekom drugog globalizacijskog vala većina tvrtki seli na novo mjesto što postaje gotovo trend jer od toga ima koristi ekonomija aglomeracije. Većina njih ne sudjeluje u rastu svjetske trgovine proizvodima i uslugama, već kombinacijom trajnih trgovinskih prepreka, lošom investicijskom klimom te anti trgovinskom politikom pokušava ograničiti razvoj zemalja te ih ograničiti na primarne proizvode. Drugi val globalizacije sinkronizira se s rastom politike za raspodjelu i politike socijalne zaštite u razvijenim društvima. Efekt toga je smanjenje jaza između zemalja.

Tablica 10.: Izravna inozemna ulaganja: priljevi i odljevi po regijama u milijunima USD, 1980.-1988.

	Odljevi			Priljevi		
	1980.g.	1988.g.	Postotak rasta	1980.g.	1988.g.	Postotak rasta
SAD	\$ 220	\$ 345	5,6%	\$ 83	\$ 329	17,2%
Europa	\$ 203	\$ 492	11,1%	\$ 188	\$ 399	9,4%
Europa (bez intra)	\$ 153	\$ 332	9,7%	\$ 143	\$ 239	6,4%
Intra Europa	\$ 50	\$ 160	14,5%	\$ 45	\$ 160	15,9%
Japan	\$ 20	\$ 111	21,4%	\$ 3	\$ 10	15,0%
Svijet	\$ 81	\$ 86	0,7%	\$ 235	\$ 481	9,0%
UKUPNO	\$ 524	\$ 1.034	8,5%	\$ 509	\$ 1.219	10,9%

Izvor: Izradila studentica (Froot, 1992.)

Kao što je vidljivo u tablici 10., najveći postotak (stranih ulaganja, vanjske zalihe) rasta bilježe Intra Europa, dok najveći postotak (stranih ulaganja, unutarnje zalihe) bilježe SAD.

U načelu bi poduzeća mogla postati multinacionalna ili povećati svoje poslovanje u inozemstvu bez međunarodnog kretanja kapitala. U oba slučaja, došlo bi do povećanja udjela američkog gospodarstva pod kontrolom stranih tvrtki, ali ne bi došlo do priljeva kapitala. Stoga bi u idealnom slučaju analitičar trebao mjeriti rast multinacionalnih poduzeća promatrajući

izravno udio svake ekonomije pod kontrolom stranih tvrtki, a ne gledajući na kretanje kapitala. Iz tih bi se udjela tada mogli mjeriti trendovi globalizacije (Froot, 1992).

Tablica 11.: Izravna inozemna ulaganja: razvijene zemlje u milijunima USD, 1981. - 1989.

Razvijene zemlje, 1981.-1989. (USD , milijuni)	Vanjske	Unutarnje
1981.	46	32
1982.	18	22
1983.	23	23
1984.	31	31
1985.	50	27
1986.	86	64
1987.	135	108
1988.	161	129
1989.	201	165

Izvor: (Froot, 1992.)

Mala naznaka nedavnog porasta izravnih stranih ulaganja u tablici 11. pokazuje zašto. Njome se osiguravaju podaci o tokovima stranih izravnih ulaganja iz i u razvijenim zemljama, kako se mjeri u bilanci plaćanja. Pokazuje da su ti tokovi bili prilično niski u 1982. - 84; tek nakon 1985. došlo je do naglog porasta. (Froot, 1992). Slijedi tablični i grafički prikaz globalizacijskog kretanja u migracijama za drugi val globalizacije (tablica 12. i grafikon 23.).

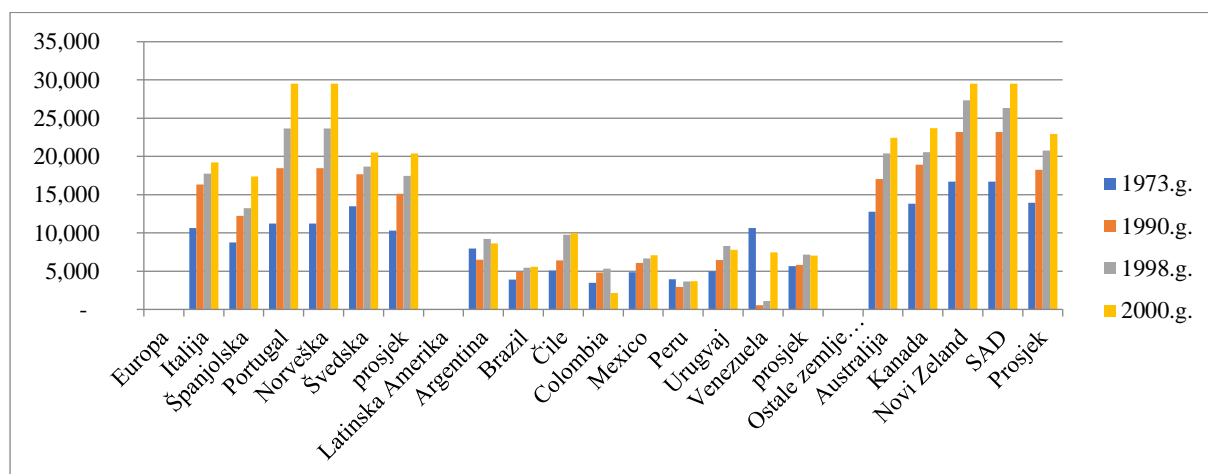
Tablica 12. Drugi globalizacijski val: migracijska kretanja

Drugi globalizacijski val (Europa, Latinska Amerika i Druge OECD zemlje)				
	1973.g.	1990.g.	1998.g.	2000.g.
Europa				
Italija	10.643	16.320	17.759	19.223
Španjolska	8.739	12.210	13.227	17.392
Portugal	11.246	18.470	23.660	29.523
Norveška	11.246	18.470	23.660	29.523
Švedska	13.493	17.680	18.685	20.532
prosjek	10.293	15.106	17.452	20.393
Latinska Amerika				
Argentina	7.973	6 512	9 219	8 645
Brazil	3.882	4 924	5 459	5 594

Čile	5.093	6 401	9 756	9 957
Colombia	3 499	4 822	5 317	2 153
Mexico	4 845	6 097	6 655	7 087
Peru	3 952	2 955	3 666	3 684
Urugvaj	4 975	6473	8 314	7 790
Venezuela	106 25	569	11 04	7 462
prosjek	5650	5 812	7 169	7 030
Ostale zemlje Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD)				
Australija	12 759	17 043	20 390	22 461
Kanada	13 838	18 933	20 559	23 682
Novi Zeland	16 689	23 214	27 331	29 512
SAD	16 689	23 214	26 331	29 512
Prosjek	13 950	18 254	20 765	22 931

Izvor: Maddison, A. (1995): Monitoring the World Economy, 1820-1992, Paris, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).

Grafikon 23.: Drugi globalizacijski val: migracijska kretanja

Izvor: Izradila studentica

Izbijanje Prvog svjetskog rata prekinulo je prvi val globalizacije i integracije tržišta rada među zemljama. Godine 1914. započelo je 30 godina ekonomske i političke nestabilnosti, uglavnom u Europi, što je uključivalo Prvi svjetski rat, vrlo visoku inflaciju 1920-ih, gospodarsku depresiju 1930-ih i zatim Drugi svjetski rat. Sve te turbulencije dovele su do sve restriktivnije međunarodne migracijske politike. Sjedinjene Države donijele su useljeničke kvote 1921. i 1924., čime su smanjile dotok useljenika iz Europe. Migranti su potom otišli u Brazil i Argentinu. Potonji je primio oko tri milijuna useljenika iz Europe 1920-ih, iako se čak dva milijuna vratilo (Chiswick i Hatton, 2002). Istodobno su u Sovjetskom Savezu donesena

ograničenja iseljavanja, čime je smanjen udio Rusije u globalnim migracijskim tokovima prema Americi.

5.3. Treći globalizacijski val (1991. – 2008.)

Vidi se da je globalna ekonomska kriza potkraj 2007. godine dovela do smanjenja obujma izravno inozemnih tijekova u svim EU zemljama u trećem globalizacijskom valu. Sveukupno gledajući, Austrija, Danska, Finska, Italija, Slovačka, Švedska i Španjolska su neto ulagači u druge zemlje, dok su ostale zemlje neto primatelji stranih ulaganja.

Tablica 13.: Zalihe priljeva inozemnih ulaganja kao % ukupnih svjetskih zaliha, 1990.-2008.

	1990.	2000.	2007.	2008.
Svijet	100	100	100	100
Tranzicijske zemlje	0,08	0,82	3,77	2,75
Slabo razvijene zemlje	0,56	0,52	0,54	0,73
Zemlje u razvoju	25,2	23,22	24,75	27,2
Razvijene zemlje	74,72	75,96	71,48	70,05

Izvor: Izradila studentica prema UNCTAD baza podataka (dostupno na: <http://unctadstat.org/ReportFolders>)

Tablica 14.: Zalihe odljeva inozemnih ulaganja kao % ukupnih svjetskih zaliha, 1990. – 2008.

	1990.	2000.	2007.	2008.
Svijet	100	100	100	100
Tranzicijske zemlje	0,03	0,27	2	1,4
Slabo razvijene zemlje	0,05	0,04	0,03	0,06
Zemlje u razvoju	6,96	10,83	12,53	14,77
Razvijene zemlje	93,02	85,46	88,91	70,05

Izvor: Izradila studentica prema UNCTAD baza podataka (dostupno na: <http://unctadstat.org/ReportFolders>)

U tablici 13. i 14., prikazane su zalihe priljeva i odljeva stranih ulaganja u razvijenim, tranzicijskim, slabo razvijenim i zemljama u razvoju kao postotak ukupnih svjetskih zaliha. Može se vidjeti da razvijene zemlje imaju najveći udio priljeva i odljeva u svjetskim zalihama

za promatrano razdoblje u trećem globalizacijskom valu. Po drugoj strani, slabo razvijene zemlje imaju najmanji udio. Ukoliko se promatra trend kretanja zaliha po pojedinim regijama svijeta, može se vidjeti da su se zalihe priljeva i odljeva u razvijenim zemljama smanjile. Zalihe priljeva stranih ulaganja u razvijenim zemljama 1990. godine iznosile su 74,72% a u 2008. godini iznosile su 70,05%. Zalihe odljeva u razvijenim zemljama su u 1990. godini iznosile 93,02% ali značajno su se smanjile u 2008. godini te su iznosile 79,05% i to za 22,97% što je veliki raspon. Također, u zemljama u razvoju, tranzicijskim zemljama i slabo razvijenim zemljama zalihe priljeva bile su veće u 2008. godini u odnosu na 1990. godinu. Zalihe odljeva također su se povećale u tim zemljama, osim skupine slabo razvijenih u kojima su ostale gotovo jednake 1990. i 2008. godina.

Tablica 15.: Vrijednost prekograničnih spajanja i pripajanja prema zemljama kupaca, USD dolar, 1990.-2008.

	1990.	2000.	2007.	2008.
Svijet	98,903	112,527	905,214	520,88
Razvijene zemlje	87,188	102,004	882,8662	359,551
Zemlje u razvoju	7,551	6,35	57,599	103,615
Slabo razvijene zemlje	0	1,675	1	51

Izvor: Izradila studentica prema UNCTAD (2012.) World Investment Report 2012_ New York i Ženeva

Može se reći da su spajanja i pripajanja najčešći oblik inozemnih izravnih ulaganja. Iako je ovakav oblik stranih ulaganja tipičan za razvijene zemlje, u posljednjih nekoliko godina, zemlje u razvoju privlače znatno više poslova spajanja i pripajanja, ali i *greenfield* ulaganja, a to će još bolje biti vidljivo u 4. globalizacijskom valu. Slijedi u tablici 16., analiza vrijednosti *greenfield* projekata prema podrijetlu i odredištu ulaganja.

Tablica 16.: Vrijednost greenfield projekata, mil. USD

		2006.	2007.	2008.	UKUPNO
Razvijene zemlje	podrijetlo	682,052	707,083	1,158,675	1389,135
	primatelj	341,045	326,894	500,831	1168,77
Zemlje u razvoju	podrijetlo	287,371	283,969	442,158	1013,498
	primatelj	587,234	600,709	1.007,59	2195,528
Slabo razvijene zemlje	podrijetlo	697	168	798	1663
	primatelj	17,617	26,251	65,523	109,391

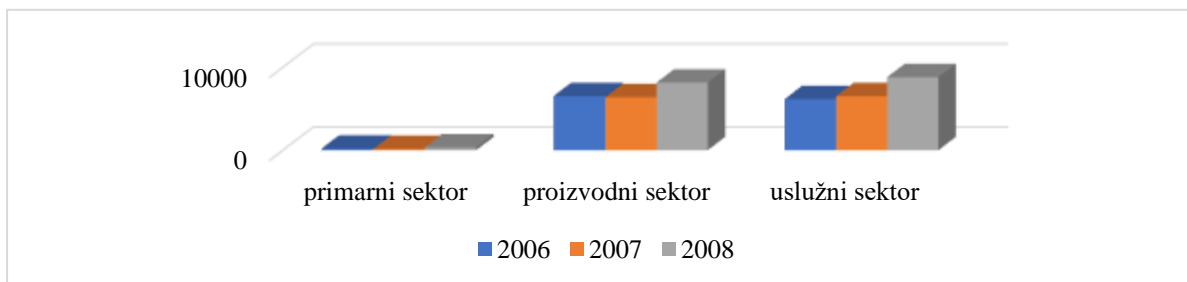
UKUPNO	2612,319	2112,906	2814,097	7539,322
--------	----------	----------	----------	----------

Izvor: UNCTAD (2012.) World Investment Report 2012., New York i Ženeva

U tablici 16., prikazani su podaci o vrijednosti *greenfield* projekata iz čega se vidi da su razvijene zemlje više ulagale u nova poduzeća za razliku od slabo razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Na temelju ukupnog zbroja, vidi se da najveća vrijednost *greenfield* projekata bila u 2008. godini kada je u EU došlo do oporavka nakon krize u 2007. godini.

Slijedi ilustrativni prikaz ukupnog broja *greenfield* projekata za treći globalizacijski val. Poslije će se, u daljnjoj analizi u 4. globalizacijskom valu doći do drastičnog rasta *greenfield* projekata. U jednom dužem trenutku, doći će do usporavanja poradi izbijanja pandemije COVID-19. (grafikon 24.).

Grafikon 24.: Broj *greenfield* projekata po sektoru djelatnosti

Izvor: UNCTAD (2012) World Investment Report 2012. New York i Ženeva

Kao što se može primijetiti po grafikonu 24., najveći broj *greenfield* projekata zabilježen u proizvodnom sektoru, s tim da se zna da je u 2007. godini zabilježena globalna ekonomska kriza pa odgovor na to da raste broj *greenfield* projekata u trećem globalizacijskom valu je dobar pokazatelj. U tablici 17. prikazan je izvoz po zemljama za treći globalizacijski val.

Tablica 17.: Izvoz po zemljama – treći globalizacijski val

Lokacija	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Australija	1293.7	111.2	112.6	211.9	149.6	154.1	274.6	335.4	174.1
Austrija	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	620.8	90.1	45.152	59.3
Belgija	-16.0	44.939	184.1	1 363.7	-118.3	488.1	-524.4	-175.4	-139.5
Kanada	0.0	44.960	34.8	-4.2	-122.1	-205.3	-291.7	-259.7	-74.3
DAC zemlje³⁰	-2463	-1593.7	7090.7	6908.9	299.5	12598.4	1935.2	1736.8	3154.2
Danska	-4.9	-7.4	-5.7	58.5	46.8	44.974	40.4	45.137	-2.0
Finska	45.172	45.060	45.082	45.178	-3.5			45.130	45.129
Francuska	44.981	-67.5	1027.9	4962.9	-256.2	-1616.2	45.070	-117.2	301.8

³⁰ Direktiva o administrativnoj suradnji (DAC) je direktiva Europske unije koja zahtijeva od svih država članica EU-a da međusobno dijele određene informacije u vezi s poreznim pitanjima

Njemačka	-181.4	-869.0	7 531.8	-2 653.0	-368.5	13 068.8	-3 398.1	621.2	1 523.0
Grčka	0.0				45.141		44.993	44.960	0.9
Italija	187.7	112.4	422.7	557.0	2424.6	107.7	181.8	140.5	972.8
Japan	-3399	-1346.5	-3909.9	-2023.0	-2060.8	-1130	3888.3	1041.6	-1274.4
Koreja	-1238	-709.5	125.7	66.0	-2.4	423.3	797.6	418.0	1 916.5
Nizozemska	245.4	220.1	382.7	1 228.0	184.9	183.2	398.7		
Novi Zeland			44.962	45.051	44.993	44.967	44.996	45.087	11.0
Norveška				0.4	0.4	45.143	45.112	44.931	0.5
Portugal	149.8	-2.0	-2.4	-2.5	-325.2	-3.3	-23.5	-244.7	
Španjolska	44.932	271.0	92.1	108.9	45.136	76.2		44.932	
Švedska	0.2	2.0	45.171	45.122	-75.5	45.106	74.6	45.196	45.015
Švicarska	15.0	45.119	45.174	0.1			45.009		
Turska	81.5			52.1	819.0	346.5	0.0	0.0	0.0
Velika Britanija	-102.6	33.3	-5.3	61.6	-167.0	-104.2	-65.2	-39.1	-21.8
SAD	553.0	614.6	1 079						

Izvor: Vlastita izrada prema OECD podacima

Pri tome može se primijetiti da Francuska ima najviša izvozna ulaganja, zatim Finska i u 2000. godina, značajna izvozna ulaganja imala je Španjolska ali je došlo do značajnog smanjenja u narednim prikazanim godinama. U sljedećoj tablici 18., mogu se vidjeti migracijska kretanja u trećem globalizacijskom valu.

Tablica 18. Migracijska kretanja u trećem globalizacijskom valu

Godina	1990.	2000.	2005.	2010.
Svijet	154	174	174,9	213,4
Razvijene zemlje	59,3	110,3	117,1	127,7
Zemlje u razvoju	64,3	64,6	67,1	74,7
Afrika	16,20	16,30	17,70	19,20
Azija	41,8	43,8	55,1	61,3
Latinska Amerika i Karibi	7	5,90	6,80	7,40
Sjeverna Amerika	27,6	40,8	45,5	50
Oceania	4,8	5,8	5,5	6
Europa	49,4	57,6	64,3	69,8

Izvor: Ertekin Meriç Subaşı Betül Yüce Dural (2013). International migration movements in the waves of globalization. International Journal of Economic and Administrative Studies

Između 1990. i 2000. udio međunarodne migracije povećao se za 75% sa 100 milijuna na 175 milijuna. Više od trećine tog porasta rezultat je raspada bivšeg Sovjetskog Saveza (Zlotnik, 2005: 15). Količina međunarodne migracije iznosila je 213 milijuna u 2010. godini i usporila je u cijelom svijetu zbog recesije u zemljama u razvoju. Kao što je prikazano u tablici 18., dok je migracija iz zemalja u razvoju iznosila 52 milijuna 1980., povećala se za 12 milijuna i dosegla 64 milijuna 1990. te je ostala nepromijenjena na 64 milijuna 2000. godine i povećala se 2010. na oko 75 milijuna.

Razvijene zemlje primile su oko 15 milijuna useljenika između godina 1980.-1990., približno 50 milijuna useljenika između godina 1990. i 2000. i približno 11 milijuna useljenika između godina 2000. i 2010. Između 2000. i 2010. Azija je bila regija koja je omogućila najveću migraciju, a slijedili su je Latinska Amerika (1,3 milijuna godišnje) i Karibi (1,1 milijun godišnje), a zatim Afrika (0,5 milijuna godišnje). Više od polovice migracija iz manje razvijenih regija dolazi iz Azije, slijede Latinska Amerika i Karibi s 25-30%, a ostatak iz Afrike (UN 2009., 18). Između 1980. i 2000. udio međunarodne migracije na regionalnoj razini porastao je u Sjevernoj Americi (s 18% 1980. na 23% 2000.), dok je u bivšem SSSR-u 1980. iznosio 3%, a u 1980. iznosio je 17%. 2000. (Zlotnik, 2005: 15; UN, 2009: 15). Udio je pao u svim regijama. Najznačajnije smanjenje zabilježeno je u Aziji s 32% 1980. na 28% 2010. U Latinskoj Americi i na Karibima 1980. - 2010. smanjeno je sa 6% na 3%. Imigracija je porasla u Europi, osobito 1990-ih. U godinama 1980.-2010. porastao je s 22% na 33%, dok je 1980. godine udio stanovništva iznosio 4,6%, a 2010. godine je prerastao na 9,5%.³¹

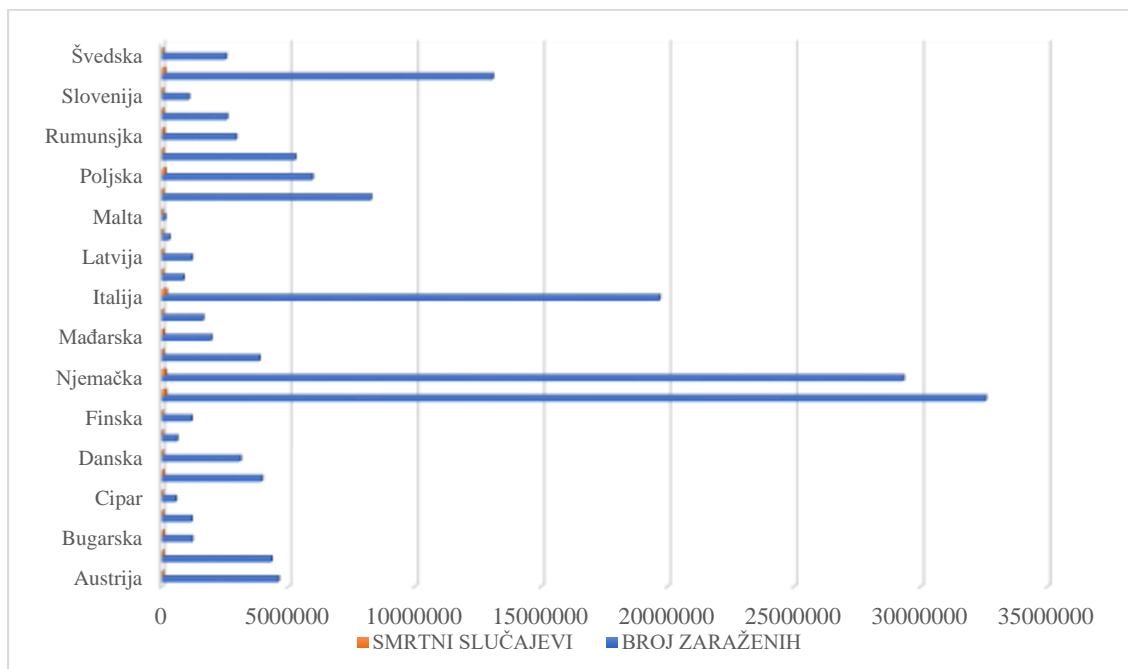
³¹ ZLOTNIK, Hania (1998), "International Migration 1965-96: An Overview",

5.4. Četvrti globalizacijski val (2008. -)

Četvrti val globalizacije je iznimno buran u svim područjima života i rada. U ovom valu, došlo je do pandemije COVID-19 koja je imala i ima štetne posljedice na svjetsko gospodarstvo, globalne lance opskrbe, na ljudi, njihove živote i dobrobit. Drugi veliki problem je rat između Rusije i Ukrajine koji je prouzročio velike globalne nesigurnosti i nestašicu hrane.

To je dovelo i do povećanja cijena plina i goriva, daljnjih poremećaja u globalnim vrijednosnim lancima i političke polarizacije. Povećanje cijene raznih potrošačkih dobara i energije doveli su do pritiska na opću razinu cijena. Inflacija vrtoglavo raste, po prvi put u 40 godina. Monetarna tijela širom svijeta bore se protiv inflacije. Globalne institucije za upravljanje poput Svjetske trgovinske organizacije i UN-a, koje su funkcionirale dobro u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata, sada imaju manje utjecaja dok je rat između Rusije i Ukrajine razdijelio svijet politički u tri skupine. To su ruski pristaše invazije, neutralne zemlje i oni koji se protive skupini kojoj dominiraju SAD, EU i Ujedinjeno Kraljevstvo (CEST, 2022). Slijedi analiza COVID slučajeva EU i na globalnoj razini u grafikonu 25.

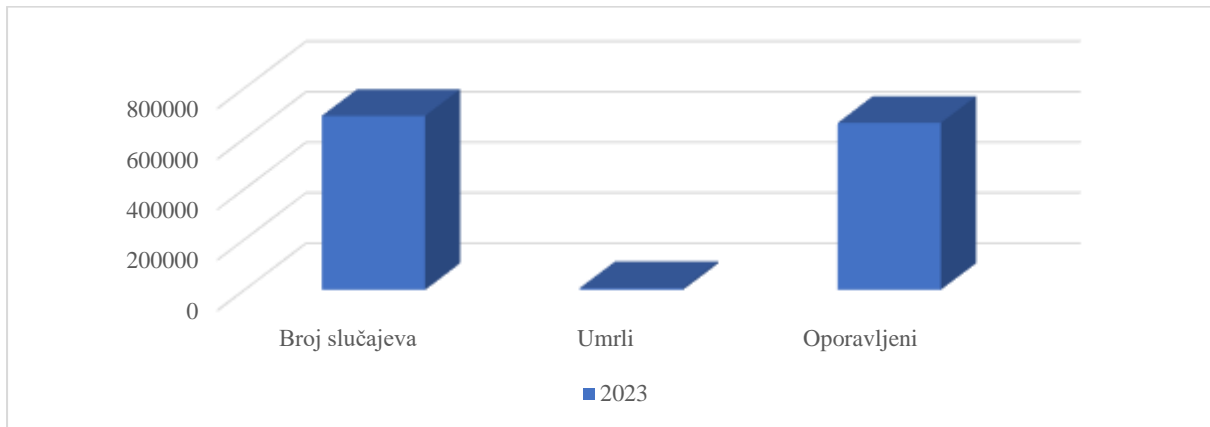
Grafikon 25.: Broj zaraženih i umrlih od COVID-19

Izvor: Izradila studentica prema Statista, 2022.

Posljedice pandemije COVID-19 bile su razorne što se vidi u grafikonu 25, pri čemu se broj zaraženih i umrlih izražava u milijunima. Također, u prilog tomu ide grafikon 26., koji prikazuje brojčano stanje umrli, oporavljenih i zaraženih na dan 31.05.2023. godine.

Grafikon 26.: Brojčano stanje umrlih, oporavljenih i broj slučajeva

Izvor: Izradila studentica prema Worldmetar, 2023.

Dodatno, podaci o broju slučajeva, odnosno broju umrlih i oporavljenih na datum 31.05. 2023 pokazuju da više bilo oporavljenih od umrlih. (Grafikon 26.).

Nadalje slijedi analiza inozemnih ulaganja priljeva i odljeva na globalnoj razini, za 4. globalizacijski val. U tablicama 19. i 20., prikazane su inozemna ulaganja, priljevi i odljevi za razdoblje od 2010. godine do 2021. godine, za OECD, Svijet, EU, EU-27, G-20 zemlje. Uočava se da veći priljev stranih ulaganja imaju zemlje članice G-20 u odnosu na zemlje članice Europske unije. Ista je situacija s odljevom stranih ulaganja. Također, 4. globalizacijski val praćen je pandemijom i ratom u Ukrajini (2020.-2022. godina i dalje).

Tablica 19.: Izravna inozemna ulaganja: priljev u milijunima USD, 2010. – 2021. godine (4. globalizacijski val)

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
USD dolar (milijuni)	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.
OECD ¹	737.561	884.118	825.511	781.581	755.518	1.325.131	1.350.064	998.790	714.508	980.708	148.013	376.620
Ukupno svijet	1.520.441	1.770.374	1.664.919	1.609.963	1.608.517	2.171.563	2.061.355	1.745.689	1.451.615	1.740.597	294.863	1.037.950
EU	386.407	449.808	433.380	336.879	349.127	614.196	620.950	379.809	400.111	649.268	40.624	106.682
EU – 27	328.227	407.611	377.754	285.206	324.424	575.008	362.380	283.408	312.293	595.360	40.624	106.682
G20 zemlje	904.339	1.073.758	887.230	1.018.829	884.356	1.142.431	1.295.069	995.690	1.014.839	926.915	207.350	687.946
G20-OECD zemlje ¹	465.535	572.726	458.726	541.462	448.024	755.842	968.116	661.580	622.352	551.454	130.198	299.985
G20 -non OECD czemlje	438.805	501.032	428.504	477.367	436.332	386.589	326.953	334.110	392.487	375.461	77.152	387.962

Izvor: Izradila studentica prema OECD. Foreign Direct Investment Statistics: Data, Analysis and Forecasts

Tablica 20.: Izravna inozemna ulaganja: odljev u milijunima USD, 2010.-2021. godine

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
USD milijuni	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.	God.
OECD ¹	1.083.731	1.234.496	937.420	1.003.101	888.230	1.294.724	1.146.933	1.157.890	648.775	954.477	213.048	376.658
Svijet ukupno	1.456.443	1.613.249	1.299.541	1.394.361	1.441.298	1.730.134	1.569.572	1.608.964	986.062	1.357.074	295.153	667.476
EU	540.081	553.545	343.992	387.557	302.962	682.354	454.069	472.504	411.200	599.496	122.913	35.244
European Union – 27 countries (from 01/02/2020)	492.005	457.967	323.225	347.074	454.330	749.181	491.656	330.061	328.257	587.781	122.913	35.244
G20 zemlje ^{1,7}	848.657	1.040.212	813.199	851.477	831.810	829.835	920.389	1.154.079	645.300	857.403	191.913	564.659
G20-OECD countries ¹	704.108	907.085	705.921	687.409	613.988	614.537	674.885	933.625	438.266	644.712	153.660	397.271

Izvor: Izradila studentica prema OECD. Foreign Direct Investment Statistics: Data, Analysis and Forecasts

Slijedi tablični prikaz BDP po regijama (tablica 21.).

Tablica 21.: Udio BDP-a %

As a share of GDP (%)	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
OECD	37	35	38	41	40	44	44	50	44	49	59	56	51
Svijet	30	28	30	32	32	35	36	40	36	39	46	44	
EU	51	49	53	54	53	63	63	70	62	69	91	82	80
EU – 27	48	46	51	52	53	65	64	70	62	68	91	82	80
G20 zemlje	26	23	25	27	27	28	29	32	29	32	35	34	
G20-OECD zemlje	32	30	32	36	35	35	36	42	36	41	45	45	
G20 -non OECD zemlje	8	7	8	9	9	11	13	15	14	15	17	16	

Izvor: Izradila studentica prema OECD. Foreign Direct Investment Statistics: Data, Analysis and Forecasts

Podaci iz tablice 21., pokazuju da je OECD zabilježio najveći udio BDP u 2021. godini s tim da je to bilo vrijeme restrikcija poradi pandemije COVID-19. Unutar OECD su značajne farmaceutske tvrtke koje su na tržište plasirale COVID cjepivo. U 4. globalizacijskom valu, svijet je imao najveći udio BDP-a u 2020. godini, godini prije pandemije. EU bilježi najveći udio BDP-a u 2020. godini te dolazi do osjetnog smanjenja u sljedeće dvije godine (2021. i 2022. godina). Razlog smanjenja vidi se u dvije krize koje su zadesile Europu: pandemija i Ukrajinski rat, nestašica plina i inflacija G-20 zemlje bilježe rast BDP-a. Pretpostavka da je ta da tvrtke za proizvodnju cjepiva locirane u SAD-u. (*Pfizer-BioNTech*, SAD), *AstraZeneca* i *Moderna*. Prema podacima koje je objavio *New York Times*, na datum 30. studeni 2022. godine, *Oxford-AstraZeneca* cijepljeno je stanovništvo u 185 zemalja, dok je *Pfizer-BioNTech* cijepljeno stanovništvo u 165 zemalja te *Moderna* koja je prodala cjepivo u 114 zemalja u svijetu. (Holder, 2023). Slijedi još tablica 22., koja prikazuje broj *greenfield* projekata po regijama gdje zemlje u razvoju imaju najviše *greenfield* projekata.

Tablica 22.: Broj *greenfield* projekata po regijama

Regija/ekonomija	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Svijet	8 613	8 915	8 404	9 154	8 977	9 159	9 434	10 528	11 176	10 976	8 993	9 790
Europa	5 937	5 974	5 596	6 017	5 681	6 319	6 469	7 508	8 117	7 607	6 290	6 954
Europska Unija	4 031	4 042	3 788	4 045	3 908	4 440	4 552	5 436	5 720	5 376	4 766	5 345
Drugi dio Europe	1 906	1 932	1 808	1 972	1 773	1 879	1 917	2 072	2 397	2 231	1 524	1 609
Sj. Amerika	1 893	2 122	2 000	2 268	2 360	2 053	2 096	2 117	2 090	2 410	1 964	2 044
Razvijene zemlje	783	819	808	869	936	787	869	903	969	959	739	792
Zemlje u razvoju	6 883	7 999	7 258	7 600	6 954	6 371	6 402	6 051	7 183	7 285	4 255	4 920
Afrika	715	951	882	931	797	794	679	676	726	1 063	571	543
Sj. Afrika	235	245	213	168	169	175	197	224	204	310	133	143
Centralna Afrika	30	56	44	63	49	54	36	28	35	64	36	29
Istočna Afrika	105	155	164	182	173	187	110	114	147	205	89	80
Južna Afrika	235	353	303	311	254	224	194	190	186	240	160	166
Zapadna Afrika	110	142	158	207	152	154	142	120	154	244	153	125
Azija	4 927	5 488	4 961	4 962	4 789	4 359	4 454	4 056	4 712	4 388	2 635	3 153
Istočna i Jugoistočna Azija	2 944	3 128	2 930	3 164	3 054	2 663	2 614	2 322	2 712	2 438	1 333	1 507
Istočna Azija	1 703	1 881	1 563	1 621	1 410	1 179	1 102	1 052	1 185	1 122	580	667
Latinska Amerika i Karibi	1 233	1 550	1 399	1 701	1 357	1 205	1 256	1 309	1 739	1 832	1 049	1 222
Južna i Centralna Amerika	1 210	1 508	1 366	1 648	1 313	1 162	1 218	1 256	1 689	1 791	1 026	1 194
Oceania	8	10	16	6	11	13	13	10	6	2	-	2

Izvor: Izradila studentica prema OECD. Foreign Direct Investment Statistics: Data, Analysis and Forecast

Tablica 23.: Podaci o izvozu u četvrtom globalizacijskom valu prema godinama

Lokacija	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Australija	224.649	284.076	425.554	141.270	332.624	526.364	215.286	220.240	601.238	29.593	
Austrija	0.000	0.000	208.799	100.582	31.506	168.552	59.131	-4.573	222.469	64.700	-82.760
Belgija	-14.974	58.676	78.030	-44.633	-86.122	389.476	58.684	-81.116	28.841	-50.168	-23.710
Kanada	-29.254	0.000	138.337	63.213	69.653	71.715	83.271	-74.496	-2.951	-10.916	112.350
Češka				0.000	0.000				-14.798	-2.378	-2.310
DAC zemlje	6 830.664	6 754.165	4 558.837	1 942.970	3 889.499	-1315.077	-2426.433	2.374	-3774.892	5 181.741	2 721.740
Danska	42.376	-123.049	112.844	-103.787	131.078	-107.875	-62.459	253.559	288.044	8.500	185.640
Estonija							0.081				
Finska	-10.590	11.770	-30.893	10.821	24.340	56.292	77.661	84.204	29.452	58.103	20.560
Francuska	828.815	702.545	769.761	659.694	481.849	140.154	-20.307	-219.520	273.180	-421.501	37.340
Njemačka	-147.999	-99.611	-88.366	156.345	1 587.580	-543.499	-408.835	-126.108	15.184	451.784	1 271.980
Grčka									1.572		
Italija	170.165	197.394	154.980	91.644	48.716	56.885	120.808	38.376	22.147	111.481	-68.020
Japan	2 656.655	4 501.460	1 528.113	-930.820	-1233.512	-2625.684	-3055.443	728.561	-765.346	4 532.244	712.190
Koreja	2 437.306	1 104.488	987.904	1 733.774	1 502.989	241.642	382.909	-899.851	-4497.968	-534.487	-422.500
Litva				0.479	0.403						
Novi Zeland	10.466	11.970	11.273	16.102	18.455	18.398	17.085		21.040	22.725	19.540
Norveška		-0.174	0.178	-39.792	326.728	-115.796	-142.652	329.174	69.398	130.706	-1032.590
Poljska						-1.164	0.134	25.142	7.766		
Portugal	0.620	2.064	2.987	1.841	-0.531	0.768	-0.517	-11.368	5.343	18.120	11.760
Rumunjska						75.738					
Saudijska Arabija					4.818	5.877	6.520				35.890
Slovačka										-4.154	-0.110

Slovenija								5.643		0.128	0.040
Španjolska	3.774	2.484	135.909	3.633	6.684	116.560	92.379	174.845			
Švedska	29.786	-45.912	-21.086	-27.296	51.768	27.413	7.754	27.450	29.386	-21.952	-83.530
Švicarska				21.376	28.429	18.387	143.887		20.804	-9.479	-18.030
Turska	0.000	0.000	-2.800	0.000	0.000			290.678			
UAE	24.759	62.559	7.573	511.481	4 348.939	951.835		1 465.144	3 939.023	15.737	26.320
Velika Britanija	-41.307	37.338	191.781	39.557			-435.210	-573.926	-458.936	157.980	-131.840
SAD	670.176	108.646	-47.265	48.967	566.863	246.336	440.000	106.138	329.242	650.711	2 215.740

Izvor: Izradila studentica prema OECD podacima. Dostupno na: <https://data.oecd.org/drf/other-official-flows-oof.htm>

Ostali službeni tokovi (OOF) definirani su kao službene sektorske transakcije koje ne zadovoljavaju kriterije službene razvojne pomoći (ODA). OOF uključuje: potpore zemljama u razvoju za reprezentativne ili uglavnom komercijalne svrhe; službene bilateralne transakcije namijenjene promicanju razvoja, ali s elementom bespovratnih sredstava manjim od 25%; i službene bilateralne transakcije, bez obzira na njihov element bespovratne pomoći, koje primarno imaju svrhu olakšavanja izvoza. Ova kategorija uključuje, prema definiciji: izvozne kredite koje je primatelju pomoći izravno odobrila službena agencija ili institucija (službeni izravni izvozni krediti); neto stjecanje vrijednosnih papira koje su izdale multilateralne razvojne banke od strane vlada i središnjih monetarnih institucija po tržišnim uvjetima; subvencije (donacije) privatnom sektoru za ublažavanje njegovih kredita zemljama u razvoju; i fondovi za potporu privatnim ulaganjima (tablica 23.).

Tablica 24.: Ključni čimbenici o migracijama u četvrtom globalizacijskom valu

	2000.	2022.
Procijenjeni broj međunarodnih migranata	173	281
Procijenjeni udio svjetske populacije koji su migranti	2.8%	3.6%
Procijenjeni udio žena međunarodnih migranata	49.4%	48.0%
Procijenjeni udio međunarodnih migranata koji su djeca	16.0%	14.6%
Regija s najvećim udjelom međunarodnih migranata	Oceania	Oceania
Država s najvećim udjelom međunarodnih migranata	Ujedinjeni Arapski Emirati (UAE)	Ujedinjeni Arapski Emirati
Broj radnika migranata		169 million
globalno međunarodno doznake (USD)	128 milijardi	702 milijardi
Broj izbjeglica	14 milijuna	26.4 milijuna
Broj interno raseljenih osoba	21 milijuna	55 milijuna

Izvor: World Migration Report, 2023

U 4. globalizacijskom valu procijenjeni broj migranata je 281 milijarda što je dvostruko više u odnosu na treći globalizacijski val., a to znači da je udio 3,6% u odnosu na treći globalizacijski val. Procijenjeni broj djece kao međunarodnih migranata je smanjen na 1,4%. Regija s najvećim udjelom migranata je Oceanija a država se najvećim brojem migranata je UAE. Porastao je broj izbjeglica (rat u Ukrajini) te je duplo povećan broj interno raseljenih osoba (tablica 24.)

Tablica 25.: Migracijska kretanja u 4. valu po odabranim državama i godinama

	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Australija	27.274	23.365	19.661	12.552	14.137	13.906
Austrija	57.516	70.901	59.625	57.928	56.798	57.495
Belgija	64.416	61.840	58.855	60.151	63.924	69.022
Danska	26.212	27.824	27.911	29.326	30.712	29.223
Finska	9.493	7.624	7.072	6.464	7.037	6.607
Francuska	87.607	88.328	86.887	78.756	83.242	78.422
Njemačka	434.894	427.058	454.088	412.743	385.816	359.167

Irska	23.600	26.700	30.500	27.800	31.100	31.100
Italija	68.454	63.840	63.129	61.532	57.820	59.171
Koreja	0	0	0	0		
Luxembourg	16.626	16.491	16.023	16.747	16.552	17.145
Nizozemska	59.087	60.764	64.697	73.479	80.338	90.520
Novi Zeland	4.894	5.546	6.033	6.499	5.654	4.040
Norveška	36.240	27.961	21.941	20.313	22.003	19.996
Poljska	1.884	1.992	1.864	1.923	1.591	1.783
Portugal	12.378	13.073	14.856	15.648	16.654	27.280
Španjolska	99.968	106.174	116.314	139.415	145.298	151.762
Švedska	30.131	31.765	32.653	32.096	30.174	26.991
Švicarska	103.779	98.584	92.881	86.005	89.197	90.913
UK	211.200	229.311	215.368	183.808	159.534	143.899

Izvor: Izradila studentica prema OECD, 2023.

Sukladno tablici 25. o migracijskom kretanju u četvrtom valu migracija, uočen je najveći valu u Njemačkoj (potražnja za radnim mjestom) te Ujedinjenom Kraljevstvu i Švicarska. Najčešći razlog migracija su potražnja za boljim radnim mjestom.

ZAKLJUČAK

U današnjem svijetu se događa jako puno stvari kao što su sloboda trgovanja, zajednička kultura te neograničena interakcija između ljudi. Potrebno je da smo svjesni onoga što se događa u našoj zemlji kao i u svijetu. Globalna povezanost ljudi i korporacija nas na kraju dovodi do kulturne, političke i ekonomske integracije. Sama sposobnost kretanja i interakcije s ljudima iz cijelog svijeta bez napora u cilju poslovanja poznata je kao globalizacija. Bez globalizacije je nemoguće razviti solidarnost, suradnju i jedinstvo među ljudima različitih nacija. U gospodarstvu, značajno veliku ulogu ima internalizacija koja omogućuje izlazak na međunarodna tržišta kao i ispunjavanje globalno priznatih standarda kad je u pitanju proizvodnja dobara ili pružanje usluga. Smatra se da internacionalizam ima prednost da je sposobna dijeliti resurse između različitih zemalja za bolja dobara i uslugu. To je način da se svakoj zemlji pomogne da raste još više i postane uspješnija. Globalizacija je povezivanje mnogih dijelova svijeta. Trend globalne ekspanzije potjerao je čovječanstvo naprijed. Iskustva ljudi sve više raste, tako što ljudi, ideje i znanje spremnije putuju svijetom. Globalizacija je proizašla iz imperijalizma jer su moćne zemlje uspostavile trgovačke mreže, time uspješno olakšale razmjenu ideja, kretanje ljudi i stvaranje poslova.

Izravna inozemna ulaganja postala su značajna sila u procesu globalizacije, osobito tijekom posljednjih nekoliko desetljeća. S porastom međunarodne trgovine i širenjem multinacionalnih korporacija (MNC), sve više zemalja ulaže u druge nacije kako bi dobile pristup novim tržištima, resursima i tehnologijama.

Izravna inozemna ulaganja su važna za gospodarski rast. Većina studija smatra da postoji pozitivan odnos između stranih ulaganja i gospodarskog rasta. To znači da bi sva gospodarstva trebala osigurati da veće ekonomske aktivnosti budu usmjerene na strana ulaganja. Iz dobivenih rezultata postoji jaka veza između izravnih inozemnih ulaganja i gospodarskog rasta te da su pozitivno pridonijela gospodarskom rastu.

U posljednjih nekoliko desetljeća u mnogim zemljama je došlo do pozitivnih promjena. Nagli rast svjetske populacije od 1950. godine, dogodio se uglavnom u zemljama u razvoju. Ovaj rast bio je usklađen s bržim povećanjem bruto domaćeg proizvoda, pa je dohodak po glavi stanovnika porastao u većini zemalja diljem svijeta od 1950. godine. Povećanje izravnih stranih ulaganja može biti povezano s poboljšanim gospodarskim rastom zbog priljeva kapitala i povećanih poreznih prihoda zemlje domaćina. Zemlje domaćini često pokušavaju usmjeriti

FDI ulaganja u novu infrastrukturu i druge projekte za poticanje razvoja. Veća konkurencija od strane novih tvrtki može dovesti do povećanja produktivnosti i veće učinkovitosti u zemlji domaćinu, a sugerirano je da primjena politika stranog subjekta na domaću podružnicu može poboljšati standarde korporativnog upravljanja. Nadalje, strana ulaganja mogu rezultirati prijenosom vještina kroz obuku i stvaranje radnih mjesta, dostupnošću naprednije tehnologije za domaće tržište i pristupom resursima za istraživanje i razvoj. Lokalno stanovništvo može imati koristi od prilika za zapošljavanje koje otvaraju nova poduzeća. U mnogim slučajevima, tvrtka ulagač jednostavno prenosi svoje starije proizvodne kapacitete i strojeve, koji bi još uvijek mogli biti privlačni zemlji domaćinu zbog tehnološkog zaostajanja ili nerazvijenosti.

Izravne inozemne investicije iako su važne kao pomoć u ekonomskom razvoju, ipak nisu odgovor za sve probleme. Gledajući izravna ulaganja u Hrvatsku, koja se odmah nakon osamostaljenja uključila u privlačenje inozemnih investicija te je tom strategijom htjela osigurati brzi ekonomski oporavak i razvoj, više je bio u funkciji prekrivanja deficita državnog proračuna. Kao posljedica toga, imala je rasprodaju najprofitabilnijih hrvatskih banaka i poduzeća. Također, stagnacija robnog izvoza, rast uvoza, velikim dijelom robe široke potrošnje, potaknut agresivnom kreditnom politikom banaka u inozemnom vlasništvu te rast inozemnog zaduživanja.

Iz provedene analize izravnih inozemnih ulaganja kroz globalizacijske valove, možemo utvrditi sljedeće da u prvom globalizacijskom valu je povećanje prihoda na globalnoj razini je bilo 8%, najveće inozemno ulaganje prema Europi je imao Brazil, dok kolonije imaju najveće ulaganje prema Engleskoj u iznosu od 17%, udio stranog kapitala je iznosio samo 9% te su imigranti naveliko pomogli u širenju ekonomije. Drugi globalizacijski val je obilježe Prvim svjetskim ratom i globalizacijskom krizom s posljedicama u obliku nezaposlenosti i siromaštva, vladala je loša investicijska klima te je Amerika postala ponovo prvi inozemni ulagač. Treći globalizacijski val obilježava poslijeratno stanje svijeta gdje je od 1950.-te godine nastupilo zlatno gospodarsko razdoblje te su inozemna ulaganja porasla zbog poboljšanja transporta i komunikacije na daljinu. Također, to razdoblje obilježava doba Hladnog rata gdje se vodila politička i gospodarska borba. Najveći utjecaj na kretanje izravnih inozemnih kapitala je bila globalna financijska kriza 2008. godine gdje priljev znatno pao. Nakon globalne financijske krize, nastupa četvrti globalizacijski val gdje je došlo do stagnacije inozemnih ulaganja. Tijekom 2011. godine, priljev izravnih inozemnih ulaganja je nastavio rasti te je 2015. godine dostigao najveću razinu od globalne krize. Također i treba napomenuti kako je nastupila pandemija COVID-19 2019. godine gdje su inozemna ulaganja doživjela veliki pad

u svijetu isto tako i rat između Ukrajine i Rusije je ostavilo trag. Kroz prijašnja dva desetljeća, izravna inozemna ulaganja su se povećala u tri sektora (primarni, sekundarni i tercijarni), ali su u posljednjih godina najviše usmjerena prema tercijarnom sektoru kao što su financije, trgovina, telekomunikacije i slično, što čini najveći dio inozemnih ulaganja.

Izravna inozemna ulaganja su najzastupanija inozemna ulaganja u svijetu te su postala značajna sila u procesu globalizacije, olakšavajući gospodarsku integraciju, prijenos tehnologije, širenje tržišta i kretanje kapitala i radne snage preko granica. To je istaknuti pokretač globalne ekonomske povezanosti i oblikuje načine na koje se poduzeća i države uključuju u globalnu ekonomiju.

BIBLIOGRAFIJA

KNJIGE:

- Andrijanić I., Pavlović D.; Vanjska trgovina – praksa i načela, Livertas-Plejada, Zagreb 2021.
- Pavlović D.: Inozemne direktne investicije u međunarodnoj trgovini, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb 2008.
- Grgić M., Bilas V., Franc S.; Inozemna izravna ulaganja i ekonomski razvoj, Ekonomski fakultet Zagreb, Zagreb, 2012.
- Andrijanić I., Pavlović D.; Menadžment međunarodne trgovine, Visoka poslovna škola Libertas, Zagreb, 2012.
- Vukadinović, Radovan; „Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka“: Zagreb, 2001.
- Galović, Tomislav; „Putevima krupnog kapitala i globalizacije“; Znanstvena knjiga – Prvo izdanje; Zagreb, 2017
- Osterhammel J., Peterson P. N.; Globalization: A Short History; Princeton University Press, 2021.
- Hist P., Thompson G.; „Globalizacija - međunarodno gospodarstvo i mogućnosti upravljanja“; Zagreb 2001.
- Nikolovska, Natalija; „Globalization and economic downfall of countries in transition“; Skopje: Magor, 2002.
- Vuletić V.; Globalizacija-proces ili projekt, Beograd 2003.
- Babić A., Pufnik A., Stučka T.; Izravna ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku, HNB, P-9, listopad 2001.
- Singer P.; One World Now: The Ethics of Globalization, 2018.
- Milanovic B.; Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization, 2017.
- H. Mittelman J.; The Globalization Syndrome: Transformation and Resistance, 2000.
- Jovančević R.: The Impact of Foreign Investments Flows on Croatian Economy, 2007.

ČLANCI:

- Froot, K. A.; Foreign Direct Investment. s.l.:National Bureau of Economic Research, 1992.
- Korjenić, O.; Globalizacija i tržište rada. Mostar : IC Štamparija d.o.o., 2015.
- Urlich, B.; Što je globalizacija?. Zagreb: Biblioteka Novi Zagreb, 2003.
- Veselica, V.; Globalizacija i nova ekonomija. Zagreb: A. G. Matoša, 2007.
- D. Buterin, M. Blečić: Učinci izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku Zbornik Veleučilišta u Rijeci, Vol. 1 (2013), No. 1, pp. 133-149
- Kersan-Škabić, I. i Zubin, C. (2009). Utjecaj izravnih inozemnih ulaganja na rast BDP, na zaposlenost i na izvoz u Hrvatskoj. Ekonomski pregled, 60 (3-4), 119-151.

Franc, S. (2015). Inozemna izravna ulaganja i održivi razvoj u Europskoj uniji. Notitia -časopis za ekonomske, poslovne i društvene teme

Nikšić Radić, M. i Lukinić, M. (2014). Učinci turističkih transnacionalnih korporacija na zemlje u razvoju i manje razvijene zemlje

Franc, S. (2015). Inozemna izravna ulaganja i održivi razvoj u Europskoj uniji. Notitia-časopis za ekonomske, poslovne i društvene teme, 1 (1.), 0-0

Jovančević R. (2007.): The Impact of Foreign Investments Flows on Croatian Economy, Ekonomski pregled

Marić K., Matić J. (2008.); Inozemna izravna ulaganja u Republiku Hrvatsku i usporedba s odabranim nerazvijenim zemljama, Zbornik sveučilišta Libertas

INTERNET IZVORI:

Europska komisija; [Europska komisija, službene stranice \(europa.eu\)](http://europa.eu)

OECD [Foreign direct investment \(FDI\) - FDI restrictiveness - OECD Data](#)

UNCTAD; [World Investment Report | UNCTAD](#)

Eurostat; [Home - Eurostat \(europa.eu\)](http://europa.eu)

Europski parlament; [Europski parlament \(europa.eu\)](http://europa.eu)

Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja; [Invest Croatia \(gov.hr\)](http://gov.hr)

HNB; [Inozemna izravna ulaganja - HNB](#)

WTO; [WTO Stats](#)

Statista; [Statista - The Statistics Portal for Market Data, Market Research and Market Studies](#)

ILUSTRACIJE

Popis tablica:

Tablica 1.: Karakteristike globalizacije

Tablica 2.: Poslijeratne ekonomske institucije

Tablica 3.: Pozitivni i negativni učinci globalizacije

Tablica 4.: EU priljevi i odljevi u mlrd. eura, 2008. – 2010.

Tablica 5.: Stari model globalizacije

Tablica 6.: Novi model globalizacije

Tablica 7.: Izravna inozemna ulaganja, 1870. – 1913.

Tablica 8: Ukupna izravna ulaganja do 1914.

Tablica 9.: Migracijska kretanja u prvom globalizacijskom valu

Tablica 10.: Izravna inozemna ulaganja: priljevi i odljevi po regijama u milijunima USD, 1980.-1988.

Tablica 11.: Izravna inozemna ulaganja: razvijene zemlje u milijunima USD, 1981. – 1989.

Tablica 12.: Drugi globalizacijski val: migracijska kretanja

Tablica 13.: Zalihe priljeva inozemnih ulaganja kao % ukupnih svjetskih zaliha, 1990. – 2008.

Tablica 14.: Zalihe odljeva inozemnih ulaganja kao % ukupnih svjetskih zaliha, 1990. – 2008.

Tablica 15.: Vrijednost prekograničnih spajanja i pripajanja prema zemljama kupaca, USD dollar, 1990. – 2008.

Tablica 16.: Vrijednost *greenfield* projekata u milijunima USD

Tablica 17.: Izvoz po zemljama – treći globalizacijski val

Tablica 18.: Migracijska kretanja u trećem globalizacijskom valu

Tablica 19.: Izravna inozemna ulaganja: priljev u milijunima USD, 2010. – 2021.

Tablica 20.: Izravna inozemna ulaganja: odljev u milijunima USD, 2010. – 2021.

Tablica 21.: Udio BDP-a %

Tablica 22.: Broj *greenfield* projekata po regijama

Tablica 23.: Podaci o izvozu u četvrtom globalizacijskom valu prema godinama

Tablica 24.: Ključni čimbenici o migracijskim kretanjima u četvrtom globalizacijskom valu

Tablica 25.: Migracijska kretanja u 4. valu po odabranim državama i godinama

Popis grafikona:

Grafikon 1.: Četiri globalizacijska vala

Grafikon 2.: Međunarodna trgovina u mil. USD, 2012. - 2022.

Grafikon 3.: Međunarodna trgovina po kontinentima u mil. USD, 2012. – 2022. (izvoz)

Grafikon 4.: Međunarodna trgovina po kontinentima u mil. USD, 2012. – 2022. (uvoz)

Grafikon 5.: Vrste inozemnih investicija

Grafikon 6.: Horizontalne investicije

Grafikon 7.: Vertikalne investicije

Grafikon 8.: Tijekovi izravnih inozemnih ulaganja u Europi, 1990.-2021.

Grafikon 9.: BDP u Europi, 2000.-2021.

Grafikon 10.: Tijekovi izravnih inozemnih ulaganja u EU u mil. USD, 1990.g.

Grafikon 11.: Tijekovi izravnih inozemnih ulaganja u EU u mil. USD, 2000.g.

Grafikon 12.: Tijekovi izravnih inozemnih ulaganja u EU u mil. USD, 2010.g.

Grafikon 13.: Tijekovi izravnih inozemnih ulaganja u EU u mil. USD, 2020.g.

Grafikon 14.: Izravna inozemna ulaganja u Hrvatskoj – obveze, u mil. eura (do prvog kvartala 2023.)

Grafikon 15.: Izravna inozemna ulaganja u Hrvatsku u mil. eura (do prvog kvartala 2023.)

Grafikon 16.: Izravna inozemna ulaganja u Hrvatsku po državama (do prvog kvartala 2023.)

Grafikon 17.: Izravna inozemna ulaganja u Hrvatsku po djelatnostima (do prvog kvartala 2023.)

Grafikon 18.: Izravna inozemna ulaganja u Hrvatskoj – imovina, u mil. eura (do prvog kvartala 2023.)

Grafikon 19.: Izravna inozemna ulaganja Hrvatske u druge zemlje (do prvog kvartala 2023.)

Grafikon 20.: Izravna inozemna ulaganja Hrvatske u druge zemlje po djelatnostima (do prvog kvartala 2023.)

Grafikon 21.: Vrijednost globalnog robnog izvoza kao udio u BDP-u

Grafikon 22.: Prvi globalizacijski val: migracijska kretanja

Grafikon 23.: Drugi globalizacijski val: migracijska kretanja

Grafikon 24.: Broj *greenfield* projekata po sektoru djelatnosti

Grafikon 25.: Broj zaraženih i umrlih od COVID-19

Grafikon 26.: Brojčano stanje umrlih, oporavljenih i broj slučajeva